MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

206. XXV. KÖTET. 1. FÜZET.

A PRAGMATICA SANCTIO ÉS A HÁZI TÖRVÉNYEK.

IRTA

Dr JÁSZI VIKTOR

JOGAKADÉMIAI TANÁR.

FELOLVASTATOTT A MAGYAR JOGÁSZEGYLET 1902 MÁJUS 3-IKI ÜLÉSÉN.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1902.

Ára 1 korona.

A Magyar Jogászegylet igazgató választmányának tagjai:

Elnök: *Dr. Vavrik Béla* curiai tanácselnök;
alelnökök: *Dr. Beck Hugo* curiai biró;
Dr. Vécsey Tamás egyetemi tanár;
Dr. Környey Ede ügyvéd;
titkárok: *Dr. Fayer László* egyetemi tanár;
Dr. Illés Károly ügyvéd, nyug. kir. ügyész;
Dr. Szladits Károly kir. törvényszéki biró;
Dr. Vámbéry Rusztem kir. albiró;
ügyész: *Dr. Kenedi Géza* ügyvéd;
pénztárnok: *Dr. Vámossy Károly* ügyvéd;
könyvtárnok: *Dr. Tarnai János* curiai biró;

választmányi tagok

Dr. Balogh Jenő egyetemi tanár;
Dr. Barna Ignácz kir. táblai biró;
Dr. Baumgarten Izidor kir. koronaügyész helyettes;
Dr. Concha Győző egyetemi tanár;
Dr. Chorin Ferencz ügyvéd;
Czorda Bódog ny. cur. másodelnök;
Dr. Dárday Sándor az állami számvevőszék alelnöke;
Dr. Fabiny Ferencz kir. táblai elnök;
Dr. Fodor Ármin kir. táblai biró;
Dr. Friedmann Bernát ügyvéd;
Dr. Gruber Lajos kir. alügyész;
Halmágyi Sándor nyug. kir. táblai biró
Hammersberg Jenő nyug. koronaügyész;
Hérics Tóth János kir. tábl. tanácselnök;
Hodossy Imre ügyvéd, orsz. képv.;
Horváth Jenő kir. tábl. tanácselnök.
Dr. Imling Konrád kir. táblai tanácselnök;
Dr. Kelemen Mór curiai biró;
Dr. Kováts Gyula egyetemi tanár;
Lányi Bertalan min. tanácsos;
Dr. Márkus Dezső kir. táblai biró;
Dr. Nagy Dezső ügyvéd;
Dr. Nagy Ferencz egyet. tanár;
Dr. Nagy Ödön keresk. és váltótörvényszéki elnök;
Oberschall Adolf a budapesti kir. tábla elnöke;
Dr. Plósz Sándor igazságügyminiszter;
Dr. Reichard Zsigmond tszéki biró;
Dr. Schwarz Gusztáv egyet. tanár;
Székely Ferencz kir. koronaügyész;
Tóth Lőrincz nyugalm. curiai tan. elnök;
Vargha Ferencz kir. főügyészi helyettes;
Dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatási miniszter;
Dr. Zsögöd-Groszschmid Benő egyetemi tanár.

Titkári hivatal: Zöldfa-utcza 31. sz.

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

206. XXV. KÖTET. 1. FÜZET.

A PRAGMATICA SANCTIO ÉS A HÁZI TÖRVÉNYEK.

IRTA

Dr JÁSZI VIKTOR

JOGAKADÉMIAI TANÁR.

FELOLVASTATOTT A MAGYAR JOGÁSZEGYLET 1902 MÁJUS 3-IKI ÜLÉSÉN.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1902.

A doctrinában, a mennyiben az e kérdéssel egyáltalában foglalkozott, elfogadott nézet volt, hogy az uralkodó család házi törvényei, mivel némely törvényeink reájok utalnak, bizonyos tekintetben jogforrások a magyar közjogban. Ezzel szemben a Ferencz Ferdinánd főherczeg nyilatkozatának beczikkelyezése körül lefolyt nagy képviselőházi vitában 1900. év őszén a legtekintélyesebb oldalról elhangzott kategorikus nyilatkozatok tagadták a házi törvények ily minőségét és egyáltalában azt, hogy azokhoz a magyar jognak bármi köze volna. Szerintem a kérdést a magyar jog összes részein alkalmazandó pontos vizsgálat utján kell eldönteni, és ennek egy részét igyekszem ez alkalommal végezni, midőn megvizsgálom, hogy a trónörökösödés kérdésénél az u. n. házi törvények bárminemű formájukban is szerepelnek-e a mi közjogunkban.

Midőn a lefolyt képviselőházi vita által indittatva e kérdés megvizsgálásához fogtam, még élt az a nagy ember, a ki e vitát vezette s a maga fölfogását a törvénybe is belevitte; és a midőn az ő gondolkodásával és érveléseivel szembeszállni merészkedtem, megvolt az a megnyugtató érzésem, hogy vakmerő vállalkozásom legigazságosabb birálója ő leszen.

Fájdalom, ma már csak emlékében él közöttünk, s e lapok is már csak a hálás megemlékezésnek azon megszámlálhatatlan jelei közt kérnek magoknak szerény helyet, melyekkel a nemzeti kegyelet az ő sírját elboritja.

I.

A midőn arról van szó, hogy a házi törvények forrásai-e a magyar közjognak, első sorban az 1723-iki örökösödési törvényekre gondolnak: a kik annak tartják, azért tartják, mert azt hiszik, hogy e törvények hivatkoznak rájok, utalnak a házi törvények rendelkezéseire.

A kérdés sulypontja különösen az 1723:2 t.-cz. azon szabályainak értelmezésén és magyarázatán nyugszik, melyek a trónra következő egyén kellékeit állapítják meg. A doctrinában is azok (Lechner, Nagy Ernő), kik e kérdésben világos és határozott igenlő álláspontot foglalnak el, azt tartják, hogy egyrészt az «ausztriai főherczeg» minősítés tartalma, vagyis, hogy ki tekintendő annak, a házi törvényekből itélendő meg, másrészt, mint Nagy Ernő tanítja, az örökösödés részletesebb szabályozását azon határok közt, melyeket maga a mi törvényünk von, megint a házi törvényekben kell keresnünk.*

* L. *Lechner* (Magyar közjogi előadásaiból kiadott jegyzetek, VII. kiadás 1897.) nem sorolja fel a források közt az uralkodó család házi törvényeit, de a pragmatica sanctio tárgyalásánál a «főherczeg» minőséget azok szerint tartja elbirálandónak. (209. l.)

Nagy Ernő szerint («Magyarország közjoga» IV. kiadás) az előbbi kiadásoktól eltérő árnyalattal nem jogforrás, de mégis figyelembe veendők a törvénybeli (1723: I. t.-cz. 3., 4. II. t.-cz. 7., 9., 10. §§.) utalások s a százados gyakorlat alapján. (23. és 203. l.) Ugyanígy «A házi törvények és a renuncziáczió», czimű czikkében Jogtud. Közl. 1899. 24. és 25. szám. Jelen értekezés végconclusiói az övével körülbelül egyezők.

Régibb közjogi munkáink e kérdéssel nem foglalkoznak. Még *Korbuly-Fésüs* közjoga (1884.) a trónörökösödés szabályait csak az 1722-iki törvényekben keresi, de azért az «egyenszülötti» házasságból való leszármazást megkivánja (187. l.).

Kiss István (Magyar Közjog III. kiad. 1886.) sem említi ugyan a források közt, de azért azt mondja: «Ezen törvényes szülöttséget az uralkodó háznál . . . fennálló szabályok szerint úgy magyarázzák, hogy az illető egyenrangu . . . házasságból származott törvényes születésü ivadék legyen . . .» (325. l.)

Kmety (A magyar közjog kézikönyve 1900.) a források közt említi az «ú. n. családi törvényeket», melyek szerinte a törvény határai közt érvényesek oly erővel, a minőkkel a kir. rendeletek birhatnak, a mennyiben kir. rendelet kellékeivel birnak. Továbbá, ha utalás van rájok a magyar törvényben, vagy a törvény a házi törvények szerint elbirálandóknak nyilvánítja a kir. ház tagjainak egynémely viszonyát, jogállását, akkor a magyar törvényhozás akaratából is képezi azon viszonyoknak jogi szabályát a házi törvény s azért «legis habet vigorem». (24. l.) Majd a trónöröklésre megkivántató személyi kellékek tárgyalásánál azt mondja, hogy a családi törvények az által s annyiban, hogy és a mennyiben a pragmatica sanctio reájuk utal, s azokat irányadóknak jelenti ki, magyar államjogi szabályokká emelkedtek (152 l.) Azonban épen az a kérdés, s erre határozott választ nem nyerünk, hogy utal-e

A másik ellentétes felfogás szerint, a mely különösen az 1900. év őszén a képviselőházban lefolyt nagy vita során formuláztatott a magyar közjog egyik elismerten legnagyobb tekintélye által és bizonyos tekintetben a törvényben is kifejezést nyert, a házi törvényeknek semmiféle részben sincs jogforrási minőségük és az örökösödési kérdések is kizárólag az 1723-iki törvények tartalma szerint birálandók el. Ezt a felfogást így szinte az egész ház osztatlanul elfogadta, azonban annál mélyrehatóbb ellentétek jelentkeztek a körül, hogy mi hát ezeknek az 1723-iki törvényeknek a tartalma, hogyan értelmezendők rendelkezéseik. És azon beható, fürkésző vizsgálgatás, az egyes rendelkezések összemérése és consequentiáik lefejtése, a mit a tárgy körül kifejlett nagy érdeklődés és az actualitás láza előidézett, számos gyöngéjét, ellentmondását tárta föl ezen törvények eddig közkeletü magyarázatának, a nélkül, hogy az eddigi felfogást kifogásolók magok megnyugtatóbb és kielégítőbb eredményre juthattak volna.

A vita középpontja az 1723:2 t.-cz. 7. §-ának miképen való értelmezése volt. E helyütt állapíttatnak meg a közkeletű felfogás szerint a trónra hivatottban megkivántató föltételek. A vonatkozó hely, az értelem kiegészítésére szükséges előző mondatok előre bocsátásával a következő:

a magyar törvény és mennyiben a házi törvényekre. Viszont ha kir. rendelet kellékei kivántatnak meg, akkor egyszerüen kir. rendeletek volnának: de tudvalevőleg a házi törvények a kir. rendeletek kellékeivel épen nem birnak.

Balogh Arthur (A magyar államjog alaptanai. 1901.) szintén a források közt említi az uralkodó ház családi törvényeit. Forrásoknak tekinti annyiban, a mennyiben a magyar törvény (1723: I. és II. t.-cz.) a trónörökösödés szabályozásánál a házi törvények rendelkezésére utal. (20. lap.)

Viszont a legujabban *Ferdinandy*, az 1900. évi országgyülési felfogást teszi magáévá Közjogában (95 l.), a mivel azonban ellentétben van azon felfogása, hogy az ország «királyának trónra következési rendje magyar törvény rendelkezése alapján idegen jog szerint van megállapitva.» (359 l.)

Czirákynál és *Virozsilnál* e kérdésre nézve mit sem találunk, hacsak az előbbinél azt a távoli vonatkozást figyelembe nem veszszük, a mi a 80 §-ban (75. l.) foglaltatik: «. . . ut qui jure isto Austriae summa cum potestate præest, Idem Hungariam quoque . . . regat, ac gubernet.»

(§ 5. In defectu Sexus Masculini... Ius hæreditarium succedendi... etiam in Sexum Augustæ Domus Suæ Austriacæ Fœmineum, primo quidem a... Regnante... Majestate; § 6. Dein in huius defectu, a divo olim Josepho.)

§ 7. His quoque deficientibus, ex Lumbis Divi olim Leopoldi, Imperatorum et regum Hungariæ Descendetes, Eorundemque legitimos, Romano-Catholicos Successores utriusque Sexus Austriæ Archiduces, juxta stabilitum... in aliis Regnis et Provinciis Hæreditariis... Primogeniuræ ordinem... transferunt.

Általános a megegyezés, hogy az 1723 : II t.-cz. 7. §-ában a trónutódra nézve a következő föltételek vannak megállapítva: hogy az a megnevezett három ág valamelyikéből leszármazó, vagy mint Szilágyi Dezső helyesen egyszerűsítette, Lipótnak leszármazója legyen, hogy törvényes házasságból származott és hogy római katholikus legyen s e mellett az elsőszülöttségi rend szerint soron lévő. Ez iránt mindnyájan megegyeznek. Csak az utriusque sexus Austriæ Archiduces kitétel jelentőségére térnek el a vélemények. Ha nem csalódom, Lechner volt az első, a ki ezt, mint külön minősítést élesen odaállította, mondván, hogy mindezek mellett, a miket felsorolt a törvény, *még főherczegnek* is kell lennie. Hogy pedig ki tekintessék főherczegnek, arról a házi törvények intézkednek, a melyek erre megkivánják az egyenrangu házasságot. Ily módon oldotta meg ő azt az ellentmondást, a melyen addig közjogi iróink, ha foglalkoztak vele, csak átsiklottak, hogy t. i. törvényünk, a mint látszik, csak törvényes házasságból való születést kiván, az elfogadott s szerintök is érvényes jog pedig egyenrangu házasságot.

Az «utriusque sexus Austriæ Archidux» kitételnek ezt a minősitő jellegét elismerik s vallják a nagy képviselőházi vitában is az összes szónokok a szélső baloldalaikat kivéve; és csak abban térnek el a fenti Lechner-féle állásponttól, hogy a házi törvényeket ez alapon sem találják itt applikálhatóknak. Széll és Szilágyi is azt tartják, hogy főherczegnek kell lenni a soron levőnek, hogy trónra juthasson, ámde azt, hogy mik a főherczegi minőség kellékei és különösen, a mi a főkérdés volt, hogy egyenrangu házasságból való születés kellék-e, azt szerintök nem a házi törvények szabályai szerint kell nálunk elbirálni, mert ezek itt érvénynyel nem birnak, hanem más alapon. Széll szerint a

szokásjog állapította meg nálunk a házi törvényben foglalt e kelléket, Szilágyi pedig nagyszabásu constructiójában, a melylyel később részletesebben foglalkozunk, azt a tételt állítja föl, hogy az 1723-iki törvényhozók az archidux minősítést azon tudatban állapították meg, hogy azzal az akkor az osztrák házban érvényes egyenrangu házasságból való származást is megkivánják, így tehát ez magában az 1723-iki törvényben benne van, habár csak implicite.

Mindezekkel szemben Kossuth Ferencz és társai arra az álláspontra helyezkedtek, hogy az austriæ archidux-féle kitétel nem minősítő jellegű; csak azt jelenti, hogy főherczegtől származó ivadék legyen, de magának főherczegnek lenni nem kell.*

A mi az utolsó állítást illeti, ez kétségtelenül tarthatatlan. Hivatkoznak Salamonra, a ki e helyet úgy fordította, hogy «ausztriai főherczegi utódaira»,** s ezt aztán úgy értik, hogy főherczegek utódai, ivadékai. Salamon fordítása nem épen rossz; csak attól függ, hogy hogyan értelmezzük, épen mint a latin szövegnél. De úgy semmi esetre sem lehet érteni, hggy a főherczegek bárminő utódjai. Hiszen a vérbeli leszármazás már a descendentes szó által ki van fejezve, ilyen semmitmondó és fölösleges ismétlést még akkor sem lehetne a törvényhozónál föltételezni, ha a kifejezés maga arra vallana; ámde a successor szó kétségtelenül mást jelent. De hogy a successiora csakis archidux hivatott, azt kétségtelenül bizonyítja az 1741: 2 t.-cz. 6. §., a mely a szabad királyválasztási jog feléledését biztosítja «... in Casu defectus untriuisque sexus Archi-Ducum Austriæ ...»

De a mily gyönge az, a mit a megtámadott értelmezés helyére akartak tenni, ép oly erős maga a támadás, sulyos az argumentum, melyet az ausztriai főherczegi minősítésnek közke-

* *Kossuth* Ferencz beszéde: 1900 okt. 30. képviselőházi ülés és *Győry* Elek beszéde nov. 3. Napl. 213 l., a ki arra is utal, hogy az 1723: II. t.-cz. 9. §-ában hivatkozás van az 1687: 2. és 3. t.-czikkekre, a hol csak ex lumbis leszármazás kívántatik. Ámde ez alapon a törvénytelenek öröklési jogát is következtetni lehetne, eltekintve attól, hogy az a hivatkozás az alkotmánybiztosítékok miatt van ott, nem pedig a leszármazás bővebb megvilágítására, hisz ott az 1715: 3. is fölemlíttetik. L. Polonyit is, nov. 5. beszéd. Napl. 240. l.

** Salamon A magy. kir. szék bet. és a pr. s. 174.

letű magyarázata ellen fölhoznak. Ez érv az öt leány kérdése. A pragmatica sanctio ugyanis másodsorban József leányágainak, harmadsorban Lipót leányágainak biztosítja a succcessiót. Lipótnak három, Józsefnek két leánya maradt. Lipót egyik leánya V. János portugall királyhoz ment nőül, József leányai a szász, illetőleg a bajor választófejedelemhez. Már most ezek leszármazói, a Károly-féle, jelenleg uralkodó ág kihalta esetére kétségtelenül öröklési joggal birnának, pedig egyik sem ausztriai főherczeg ezek közül. Ezt a sulyos döntő ellenérvet nem képes megerőtleníteni Szilágyi Dezsőnek az az okoskodása, hogy abban a pillanatban, a mint a trónöröklés egy ily agnatus számára megnyílik, «abban a pillanatban válik Magyarország királyává, Ausztria császárává, mindezen méltóságokkal összekötött czímekbe, rangba, jogokba lép» . . . «Midőn például egy portugall herczeg idők folyamán Magyarország és Ausztria trónjára lép, eo ipso nemcsak császár és király lesz, főherczeg is lesz . . . sőt az ő gyermekei is különös adományozás nélkül eo ipso a törvény erejénél fogva . . . főherczegek és főherczegnők lesznek.» * Kétségtelenül ez mind igaz, de nem erőtleníti meg a fölhozott ellenérvet. Hiszen arról van szó, hogy minősítő kellék-e az, hogy főherczeg legyen? Ha igen, akkor ezen főherczegi mivoltának nem lehet abból folyni, hogy itt királylyá, ott császárrá lett; vagy hogy akkor uno ictu főherczeg is lett. Akkor ez nem minősítő kellék már, az egy közönyös járuléka a királyság elfoglalásának, nem pedig annak előfeltétele. A közkeletű felfogás azt tanítja, hogy a törvényben meg van állapítva előfeltétel, minősítő kellék gyanánt, hogy a soron levő ausztrai főherczeg is legyen; vagyis azt jelenti, hogy mindazon kellékekkel birjon, melyek őt születésétől fogva ausztriai főherczeggé, az ausztriai ház tagjává tették. Ámde azt a portugall vagy bajor herczeget, a ki a Károly-féle ág kihaltával sorra kerülne és trónra is jutna, ma senki sem tartja osztrák főherczegnek, sem ő maga, sem más; ő nem archidux, s ha holnap kihalna a Károly-féle ág és így megnyilnék azon második ág számára az örökség, ő mégis örökös királylyá válnék, jóllehet tegnap nem volt austriæ archidux; már pedig előfeltételnek csak nem lehet olyas valamit

* Szilágyi Dezső beszéde az 1900 nov. 6. k. ülés. Napl. 270. l.

minősíteni, a mi csak azon tény bekövetkezte folytán áll elő, a melynek előfeltételéül kitüzetett.

Azonkívül figyelembe veendő az is, hogy ez a most említett értelmezése az archidux minőségnek tulajdonképen mit is jelent: azt, hogy az illető a mai ausztriai ház elismert tagja legyen; minden okoskodás csak oda vezet: a mai Habsburg-Lothringeni ház elismert tagságát jelenti. Akár Lechner fölfogását vegyük, a mely szerint a házi törvények állapítják meg, hogy ki főherczeg vagy főherczegnő: mert ezen házi törvények szerint a portugall herczeg nem főherczeg. Akár a Széll felfogását, mely szerint azt, a mit a házi törvény a főherczegi minőséghez megkíván, nálunk a szokás tette joggá, mert hiszen így is csak az a helyzet, mint az előbbi esetben, csak más jogalapon. Akár, végre, Szilágyi álláspontját, hogy az archidux kitétellel mindazon kellékek törvényileg nálunk is megállapíttattak, melyek 1723-ban az akkori házi szabályok szerint ehhez kívántattak, mert gondoljuk meg — mindig föltéve a Szilágyi egész constructiójának helyességét — hogy 1723-ban sem tekintettek mások főherczegeknek és főherczegnőknek, mint az agnatusok, a fiági leszármazók; akkor is megszűntek főherczegnők lenni azon lányok, a kik idegenbe mentek férjhez, s az ő gyermekeik akkor sem tekintettek főherczegeknek; gondoljuk meg továbbá, hogy midőn a leányágra tértek át Mária Teréziával, csak ez a leányág vette át a Habsburg nevet és családi folytonosságot, csak Mária Terézia maradt meg házassága után is osztrák főherczegnőnek, s az ő gyermekei osztrák főherczegeknek és így az 1723-iki szabályok alapján sem lehet az archiduxnak, mint családhoz tartozás megjelölésének más értelmet adni, mint hogy azzal *csak a Habsburg, majd a Habsburg-Lothringeni* agnatusokat jelölik meg. Miután pedig kétségtelen, hogy az 1723. örökösödési törvény a régi Habsburg-agnatusok kihaltával nem csak a Habsburg-Lothringeni ház agnatusait akarja trónra bocsátani, hanem ezek kihaltával másokat is, világos, hogy az «archidux» minősítést, mely a törvényben mind a három ágra szól, nem lehet abban az értelemben venni, a mint azt eddig vették s a mely csak a Habsburg-Lothringeniekre illik, de viszont az is kétségtelen, hogy e kitételt negligálni sem lehet, a mint azt a függetlenségi párt jogászai akarták.

Hogy e kérdést helyesen megoldhassuk, oly más értelmezéseket is meg kell bolygatnunk, a melyek idáig a communis opinio védőszárnyai alatt nyugodtak. A közfelfogás szerint a kérdéses pontban a trónutód kellékei vannak megállapítva, megkivántatván még a három ág egyikéből való leszármazás mellett, hogy törvényes házasságból született és római katholikus legyen. Az is föltünő, hogy ha kikötötték már, hogy ausztriai főherczeg legyen, miért külön kifejezetten megállapítani, hogy törvényes házasságból született legyen; mikor az ausztriai főherczegi minőségben még több, t. i. az egyenrangu házasságból való származás is benfoglaltatik; a minthogy benfoglaltatnának az összes többi feltételek is, még a róm. katholikust sem véve ki. Viszont, ha a törvény az enumeratiót, a kellékek külön felsorolásának a módját választotta és már megállapította, hogy törvényes házasságból származott legyen, valószínű-e, hogy az egyenrangu házasság kivánalmát, a mi csak a «legitimus» mellé még egy jelző odatételéből állt volna, hirtelen elharapja s beleburkolja az «archidux» kitételébe, a melylyel pedig az eddigi magyarázatok szerint semmi újat sem mond, semmi új föltételt nem köt ki az eddigieken fölül, csak azt, hogy egyenrangu házasságból származott legyen, a mit tehát directe is megmondhatott volna. Sőt mindez annál feltűnőbb akkor, ha Szilágyi fölfogása áll, hogy a törvény nem akart más factornak ezutánra latitudeót engedni az «archidux» minőség kellékeinek megállapításánál, hanem az 1723-iki jogi helyzetet fixirozta. Mind e kétségekhez hozzá járul még az is, hogy valjon a törvény csakugyan törvényes házasságból való származást kiván-e.

Az a kérdés, hogy valjon ezt a kitételt: legitimos successores — mert a törvényben ez áll — lehet-e, szabad-e oly értelemben venni, hogy az törvényes házasságból származott ivadékot jelent? Ugy hiszem, hogy maga a szó értelme és az egész mondat tartalma kizárja e fölfogást. Successor általában utódot, s mint ilyen szükebben örököst is jelent, de nem gyermeket, nem vérbeli leszármazót, nem is vérrokont. Lehet igen sokszor a leszármazó vagy a vérrokon is successor, de nem mindig kell annak lenni. Ezért szólnak törvényeink hæreditaria successióról, a mi nem tautologia, hanem azt teszi, hogy öröklésen alapuló utódlás ellentétben például oly utódlással, a mely

választáson alapulna. Ulászló királyunk Mátyásnak successora volt, de nem hærese. Hogy ez így van, mutatja maga a most kérdésben forgó szöveg. Itt ugyanis két meghatározás van; descendentes és successores. Igy szól e hely: § 7. His quoque deficientibus, ex Lumbis Divi olim Leopoldi, Imperatorum et Regum (azért többes szám, mert ez appositio az előbb nevezett Károly és Józsefre is vonatkozik) Hungariæ Descendentes, Eorundemque legitimos, Romano-Catholicos successores utriusque sexus Austriæ Archiduces stb. Tehát Descendentes, eorundenque ligitimos . . . successores. Már most mit keres itt a descendens szó, ha a successor is ugyanazt teszi.

Némelyek ugyan aképen értelmezik, hogy: a descendentes és azoknak a successorai, vagyis az eorundemque a descendensekre vonatkoznék. Ámde kétségtelen, hogy eorundemque az Imperatorum et Regumra vonatkozik s nem a Descendentes-re. Eltekintve attól a grammatikai októl, hogy ez esetben nem használnák az eourundem — ugyanazoknak — kifejezést és megelégednének horum, — ezeknek — kitétellel, ha e közeli descendentesre vonatkoznék; eltekintve e grammaticai októl, belső, tartalmi okokból is ugyanazt kell mondanunk. Mit jelentene ez a körülményes meghatározás: átszállítjuk az öröklést ezen királyok leszármazóira és azoknak utódaira; kik azok az utódok, a kik nem leszármazók, miért itt különbséget tenni némely örökösök közt, a kik e descendentes utódai mikor állítólag mind a kettővel csak azon leszármazók összességét akarták megjelölni. Ép úgy tarthatatlan volna az a felfogás, hogy itt descendentes alatt e három férfi közvetlen gyermekei, s a successores alatt a többi ivadékok értendők. Mert eltekintve attól, hogy semmi ok sincs az első izben leszármazókat külön kiemelni s a többitől megkülönböztetni, kizárja ez értelmezést a descendentes szó kétségtelen jelentése, mely az összes leszármazókat jelenti és a successor szó jelentése, a mely egyáltalában nem jelent gyermekeket vagy leszármazókat.

Ennélfogva e két szót: descendentes és successores, egymás mellett kell tekintenünk, mint a melyek külön-külön egy-egy külön minősítvényt foglalnak magokban. Azt kétségtelenül megállapíthatjuk, hogy descendens, plane ex lumbis descendens leszármazót jelent és már mindjárt hozzá tehetjük, hogy ha a törvény

azt kivánta volna megállapítani, hogy törvényes házasságból származó leszármazó legyen, vagyis a törvényes házasságot akarta volna ide kifejezetten beiktatni, akkor a legitimus jelzőt egyszerűen a descendens elé teszi vala. Jellemző bizonyíték mellettem Szilágyinak egy tévedése. Ő 1900 nov. 12-ki beszédében azt mondja, midőn arról szól, hogy a törvénybeli kitételeket szakszerű értelemben kell venni, úgy a hogy a törvényhozó azt értette, lám: «A törvényben csak az van mondva, hogy legitimus descendens, mégis mindenki tudja, mert csak így lehet, hogy törvényes házasságból származhatott.» A törvényben bizony nincs benne, hogy leg. desc., de Szilágyi is úgy tudta, hogy ezt így kell latinul kifejezni, s így a saját helyes tudása szerint citálta tévesen az ily értelműnek vélt szöveget.

Különben példákat is láthatunk az egykoru stylus curialisra nézve.

Azon diplomában, melyben Lipót és József Károly javára Spanyolországról lemondanak, (1703 szept. 12.) azt mondja Leopold...«cesimus et assignavimus eidem Filio nostro secundogenito Archiduci Carolo eiusque posteris ex legitimo matrimonio nascituris, non qualitercunque legitimatis aut legitimandis, universam Monarchiam Hispanicam . . .»*

A pactum mutuæ successionisban, a mely 1703-ban, tehát törvényünk előtt alig 20 évvel keletkezett, megállapíttatik a fiág örökösödése így . . . successio marium sanguinis nostri per lineam masculinam ex legitimo matrimonio progenitorum, non legitimatorum . . .** Pár sorral alább . . . per lineam masculinam ex legitimo matrimonio prognati . . . Majd nyomban: Si vero, quod Deus avertat aut filius Noster Charissimus Rex Carolus Tertius sive liberis masculis ex *legitimo matrimonio procreatis* decessum esset, aut horum *posteri* masculi *legitimi* . . . stb. kihalnának, akkor az egész spanyol monarchia szálljon «ad Nos (t. i. Lipótra) Filiumque Nostrum Primogenitum ejusve superstites liberos *et descendentes legitimos,* non legitimatos stb. Majd . . . ita tamen, ut si legitimas fœminas ex filio Nostro Rege

* G. Chr. Lünig Codex Germ. Dipl. 1732. I. 795. l.

** L. A. *Fournier:* Zur Entstehungsgesch. der pr. Sanct. Hist. Zeitschr. v. H. v. Sybel, Neue Folge II. Bd. 1877. 38 s. k. l.

Carolo . . . ejusve *descendentibus legitimis* superesse contigerit stb. majd: deficientibus Nostræ Stirpis *maribus legitimis etc.* Igy végig az egész okmányon; az alapvető fordulatoknál teljes körülírással több helyütt ex legitimo matrimonio procreati vagy progeniti, másutt legitimi descendentes, mares liberi etc., de sehol legitimi successores. A minthogy sehol a successor szó valamely rokoni kötelék vagy leszármazás jelzésére nem szolgál. Vagy itt van I. Lipót végrendelete 1705-ből,[1] német nyelven. Itt a törvényes leszármazók jelzésére következő kifejezéseket találjuk: ehelich gebohrne männliche Leibserben, majd Ehelichen Mannlichen Leibs-Erben . . . des Königs in Spanien Lbden Ehelichen Mannstammes . . . ehelich geborne Erben, Ehelichen Mannlichen Descendenten . . . Eheliche Töchter stb., de sehol eheliche Nachfolger, a mi a successor legitimus német egyértékese volna, ha az törvényes leszármazót jelentene.

Ugyanezt tapasztaljuk egy másik német okmányban, a mely ránk nézve sokkal fontosabb bizonyiték, VI. Károly 1713 ápr. 19. pragmatica sanctiójában.[2] A kifejezések itt is: . . . bey Ihren ehelichen Männlichen Leibes-Erben . . . auf die ehelich hinterlassende Töchter . . . In Ermangelung . . . aller Ehelichen Descendenten . . . nachgelassene Frau Tochter und deren eheliche Descendenten.

Mária Josephának, József leányának 1719-iki renunciatiojában «Nachkömmlinge, Erben und Erbfolger, wie sie beyderley Geschlechts aus einem rechtmässigen Ehebette gezeuget, und nicht erst rechtmässig gesprochen worden . . .» említtetnek.[3]

Ép ily módon irják gondosan körül Mária Amália renunciatiojában a törvényes születést 1722-ben.[4] Nem valószínű tehát, hogy ha a törvényes származást, mint külön föltételt, kifejezetten meg akarták volna állapítani s biztosítani, azt így egyszerű legitimus jelzővel tették volna és semmiesetre sem a successor fő-

[1] L. Fournier i. ért. 43 s. k. l.

[2] L. Des Pragmatischen Archivs I. Stück 37 s. k. l. Codex Austriacus III. 683. l. Lenyomatva Lustkandlnál is: Abhandlungen aus dem Oesterr. Staatsrecht. 364. l.

[3] Pgm. Arch. 57. l.

[4] U. o. 90 s. k. l.

névvel. De úgy hiszem nem tévedek, ha azt mondom, hogy nem is tartották szükségesnek a törvényes születést, mint külön föltételt kifejezetten kikötni. Először is azt látjuk, hogy az 1687. örökösödési törvényekben sincs; pedig ugyanoly okok szóltak volna a mellett akkor is, mint most; és viszont ugyanoly okból volt azt felesleges akkor is kitenni, mint az 1723-iki törvényekben. Azért pedig, mert azon törvények egész fogalmazása már magában foglalta a törvényes születés kellékét. Az 1687: 2. és 3. tczikkek mindenütt masculi hæres-eket említenek. Tudjuk pedig Werbőczyből,* hogy «de vetusta et approbata regni hujus nostri consuetudine hæredes solummodo filii legitimi, qui juribus paternis hæreditariis succedere solent, intelliguntur. Licet in casu, quod bona et jura possessionaria . . . utrumque sexum . . . concernere dignoscuntur: Hæredis nomen, ipsæ quoque filiæ (licet improprie) gerere permittantur . . .» Tehát csakis törvényes fiukról volt szó (filii legitimi), és hogy külön hozzá tették a masculi-jelzőt, természetes, hogy t. i. egész kétségtelenné tegyék a női ág kizárását. Ugyanez a helyzet az 1723-iki törvényekben. A magyar jogász, mikor hæreditaria successiót ir be a törvénybe, hærest említ, nem is gondol arra, hogy törvénytelenekről is szó lehetne.

Ugyancsak határozott értelme ven a defectus seminis kifejezésnek a magyar jogban, a mely mindig törvényes leszármazókra vonatkozik, s az adományrendszerben nagy szerepet játszván, közismeretű és közhasználatú volt.** Már pedig hogyan állapítja meg az 1723. : 2. tcz. azon leszár mazók körét, a kiket a trónörökösödés megillet. Azt mondja (§. 5.) «In defectu Sexus Masculini Sacratissimæ Cæsareæ et Regiæ majestatis . . . . . jus hæreditarium succedendi etiam in Sexm Augustæ Domus Suæ Austriacæ Fœmineum, primo loco quidem ab altefata modo Regnante Sacratissima Cæsare et Regia Majestate;

§. 6. Dein in *hujus defectu*, a divo Olim Josepha;

§. 7. *His quoque deficientibus*, ex Lumbis divi Olim Leopoldi etc.

* Hk. I: 17.

** L. Hk. I: 22.

Majd a 11. §-ban: Et nonnisi post omnimodum prædicti Sexus defectum avitam et veterem ... Consuetudinem ... in Electione et Coronatione Regum locum habituram; reservant intelligendam.

Vagyis itt mindenütt azon ágak defectusával jelöli meg a törvény az öröklésre hivatott egyének körét, s így csakis a törvényes származásúakra vonatkozik, mert a defectus seminis törvényes leszármazók hiányában beáll.

De nem is volt szükség a törvényes házasságból való leszármazás kikötésére már csak azért sem, mert az országgyülés ismerte az osztrák örökösödési rendet, elébe lett terjesztve, s ott a törvényes házasságból való leszármazás kelléke, mint láttuk, nagyon gondosan körül van írva és biztosítva, s így azon kapcsolatnál fogva, mely az osztrák és a magyar örökösödési rend között van, s melyről később szólunk, annak a mi törvényünkben való külön kifejezett biztosítása szükségesnek alig látszhatott.

Ha már így arra az eredményre jutottunk, hogy a legitimus jelző nem törvényes születést jelent, hátra volna annak a megállapítása, hogy tehát mit jelent. Legitimus successor törvényes vagy törvényszerű, vagy törvényszerinti utódot jelent.

Midőn az 1715:26. tcz. azt mondja, hogy ... Fiscum Regium ... universorum Bonorum ... caducorum verum et legitimum Successorem ... expecti sunt SS. et OO.» akkor azzal nem azt akarja kifejezni, hogy a fiscus törvényes házasságból született, hanem hogy törvényszerinti jogutód vagy ha tetszik, örökös.

Az 1572: 2. t.-cz.-ben (I. pozsonyi O. gy.) megemlitik a rendek, hogy ők Filium Majestatis Suæ Cæsaeræ natu maximum, Serenissimum Principem et Dominum, D. Rudolphum, Archi-Ducem Austriæ etc. *in legitimum Sucessorem Majestatis suae, Regem videlicet Hungariae declarandum petebant* ...» Senki sem fogja azt tartani, hogy a rendek arra kérték a királyt, hogy ők legidősb fiát törvényes gyermeknek jelenthessék ki, hanem a királyságban kiálthassák ki törvényes utódjának.

A legitimus successor értelmére szintúgy világot vet Mária Terézia I. decretumának bevezetése, a hol azt mondja a királynő magáról, hogy 1722: 1. és 2. tczikkek rendelkezésénél fogva

«Altefato pientessimæ memoriæ Genitori Nostro, in isto Regno Hungariæ, ac Partibus eidem annexis legitime successissemus» ; ugyanígy a koronázási diploma 1. pontjában ; majd az 1741 : 2. t.-cz.-ben : « . . . Domina M. Theresia . . . successore fasces et Gubernacula Regni legitime suscipiente . . .»

Hasonló értelmet bizonyít az 1790 : 2. t.-cz., midőn azt mondja : Cum itaque Sacra Cæs. R. Majestas, via legitimæ et immediatæ successionis Regimen Regni hujus suscepisset . . . Itt is kétségtelenül a legitima successio a törvényszerinti, a törvény értelmében való utódlást fejezi ki, ép úgy, mint az 1723 : 2. tcz.-ben a legitimi successores azokat, a kik az érvényes jog szerint s alapján utódok.

Tehát pld. a törvényes soron levő. És így habár a három ág valamelyikéből leszármazó is, de nincs soron, s úgy venné erőszakkal át az uralkodást, az nem lenne legitimus successor. Ép így, ha a törvényes soron lévő foglalja el erőszakosan a trónt, az uralkodó életében : az sem legitimus successor.

Ha már most megállapítottuk, hogy eorundemque legitimos successores alatt a törvény azon császárok és királyoknak törvényes, legitim utódait érti, — mindig jól ügyelve az «utód» szó kettős értelmére, arra, hogy itt nem maradékokat jelent, hanem jogutódokat, a kik valami jogban, állásban, helyzetben következnek valaki után, — akkor még az a kérdés van hátra, hogy miben legyenek ők legitim successorai azon császárok és királyoknak.

Jól megjegyezzük, hogy a törvény e helyén annak meghatározásáról van szó, hogy kik lesznek vagy lehetnek bizonyos sorban magyar királyok, tehát successorai ezen föntemlített császároknak és királyoknak a magyar királyságban. Miután tehát itt a magyar királyi successio kellékeinek meghatározásáról van szó, természetes, hogy ez a kellékek közt fölsorolt legitimus successor minden másban való succedálásra vonatkozhatik, csak a magyar királyságban nem, mert hisz épen az erre való minősítésről van szó.*

* A mint azt például Polonyi 1900 nov. 5-iki beszédében tévesen felfogni látszik. Azt mondja többek közt : «Successor alatt nem értik azt, a ki örökli a bécsi házat stb., hanem azt, hogy ki örökli Ausztriá-

A törvény maga megadja a felvilágosítást, mikor a successores mellé mindjárt hozzáteszi «utriusque Sexus Austriæ Archiduces.» Vagyis e kitételek együtt összefoglalva tesznek egy meghatározást: eorundemque legitimos (Romano-Catholicos) Successores utriusque Sexus Austriæ Archiduces. Azoknak adja meg tehát a törvényünk az utódlást, a kik azon három említett császárnak és királynak törvényszerinti utódjai az ausztriai főherczegségben, vagy ily értelemben véve: «mindkét nembeli főherczegi utódjaiknak».

Nagyobb megerősítésére annak, hogy az Austrriæ archiduces csakugyan appositiója a successoresnek, idézhetem analog kifejezés gyanánt a törvénytárból mindjárt a következő, sokak által szintén a pragmatica sanctio elnevezése alá foglalt 1723: 3. tczikket, a melyről föl lehet tenni, hogy az 1. és 2. tczikkel azonos terminologiájú. Ott ily kitétel használtatik az 1. §-ban: pariterque successores, legitime coronandi Hungariæ et Partium eidem annexarum Reges. Valamint hivatkozhatom az azóta kiadott összes inauguralis diplomákra, melyeknek 5-ik pontjában e kitétel foglaltatik: Hæredes et successores Nostri, futuri Neo-coronandi hæreditari Reges...* a mi teljesen ugyanazonos constructio az 1723: 2. t.-czikkben foglalttal és kétségtelenné teszi, hogy ott a successores az Archiducesre vonatkozik.

Már most megállapíthatjuk a lényeges külömbséget ezen magyarázat és az eddigiek közt. Az eddigiek, a melyek nem hozták a legitimus successorral kapcsolatba az Austriæ Archidux kitételt, ez utóbbit magában állították föl mint minősítést: osztrák főherczegnek kell a soron levőnek lenni s így természetes, hogy az öt leány ágait, József és Lipót ágainak successióra való jogosultságát ezzel kiegyenlíthetlen ellentétbe hozták. Mig ellenben az általam adott magyarázat szerint, melynél fogva a törvény követelménye csak az, hogy az illető az ausztriai főherczegségben is törvényszerű successor legyen, teljes összhangban van ez ágak esetleges successiója a fölállított kivánalmakkal:

ban és nálunk a trónt.» Tehát a trónöröklés egyik föltétele, hogy successor legyen, successor pedig az, a ki örökli a trónt!

* 1741: 2, 1790/1: 2, 1792: 2, 1836: 1.

mert ha a Károly-féle leányág kihalna, az a bajor vagy szász, vagy portugall herczeg eorundem legitimus successor Austriæ Archidux is lenne, s így föltéve, hogy római katholikus, minden követelménynek megfelelne.

De ezen eredmények más fontos következményeket vonnak maguk után a trónra hivatott kellékeit tekintve. Az Austriæ Archidux kétfélét jelenthet. Jelentheti az Archidux czímet, a mely az összes Habsburg családtagokat megillette; de jelentheti az uralkodót is, az ausztriai uralkodó főherczeget. A mi törvénymagyarázatunk egyformán megállja helyét, akármely értelemben vették is vagy gondoltak e szóra Archidux, mikor a törvényben alkalmazták. Sőt a successor szó használata egyformán jogosult és alkalmaztatik is, ha csak rangról, czímről avagy ha uralkodói állásról van szó, mert ép úgy van successor a rangban, czímben, mint az állásban vagy a vagyonban. Azonban bármennyire is egyformán használatos volt az archidux czím minden Habsburgra, s így nem külön csak az uralkodóra, következményeiben és a törvény egyéb szabályaival combinálva e kitétel mégis csak azt foglalja magában, hogy e successor az ausztriai birtokban való successor legyen.* Ez szükségszerűleg előáll, akár a mai Habsburg-Lothringeni házbeliek successióját veszszük, akár ha egy más főág successióját föltételezzük is. Miután az oszthatatlanság az osztrák birtokokban meg lett állapítva, miután ugyanazon elsőszülöttségi öröklési rend áll fenn azon birtokokban is, mint a magyar koronában s azonfelül az oszthatatlan és elválaszthatatlan birtoklás elve a törvényben a successió szabályozásával egyenlő erejű s fontosságú szabályozásban ki van mondva, természetes, hogy ez a successor Austriæ Archidux nemcsak azt jelenti, hogy a czímben successor, hanem a birtokban is, vagyis hogy uralkodó főherczeg, utód az uralkodásban. Közönségesen ismert dolog, hogy az egész nőági öröklés elfogadásánál vezérlő motivum az a támasz és segítség volt, a melyet Magyarország

* Itt fel kell említenem azon éleselméjü hozzávetést, melyet Dr. Móricz Károly az öt leány kérdés megoldására fölhozott: hogy itt az «archiduces» alatt valóságos uralkodók értetnek, a mi szintén eloszlatja az öt leányág örökölhetése alapján fölhozott nehézségeket.

nemzetközi védelme szempontjából nyerhetett és remélhetett az osztrák örökös országok erejétől. Ezért állapíttatik meg az elválaszthatlan együttes birtoklás, ezért hangsúlyoztatik annyiszor a successio rendjének ugyanazonossága és így csak természetes, hogy a midőn a trónra következő személy meghatározásáról van szó, a verbum regens, hogy legitimus successor Austriæ archidux legyen, az osztrák birtokoknak ura.

Ha ma késziteneének ilyen czélzattal ily törvényt, azt mondanák, Imperator Austriæ legyen; de meg kell gondolnunk, hogy 1723-ban ily összefoglaló neve az osztrák örökös tartományok uralkodójának nem volt más, csak épen Austriæ Archidux. Német-római császárt természetsen nem mondhattak, mert hiszen az választott volt, csak de facto sokáig Habsburg és épen Károly után lett egy más német fejedelem megválasztva császárnak. A «cseh király» ugyan magasabb rang, de nem fejezi ki az összes együvé tartozó birtokok fölötti uralmat, s nem is oly jellegzetes, mint az Austriæ archidux. Mindezekből következtetve nagyon valószinűnek tartom, hogy a törvényben itt e kitételt Austriæ archiduces oly értelemben használták, hogy uralkodó, az osztrák birtokok ura. Támogatja e véleményt Lipót végrendeletének egynehány helye. Lipót e végrendeletében az esetre, ha másodszülött fia, Károly a spanyol birtokokban meg nem maradhatna, számára secundogeniturát állít föl, Tyrolt szánja neki, s azt mondja, hogy ezen secundogenitura is «von Unsers geliebten Sohns des Römischen Königs Lbd. und Ihren *Nachfolgern Häupter und Regierern unseres durchleuchtigsten Erzhauses* wieder männiglichen geschützt verden ... Majd tovább azt mondja, bizonyos jogokat Tyrol tekintetében is fentartva: Allein nehmen wir darinn aus und behalten Unsers Sohns des Römischen Königs Lbd. alsz Haupt Unsers Erzhauses und Ihren Ehelichen Mannlichen *Eeibs-Erben Ersten und fürnehmsten Regierenden Erzherzogen zu Oesterreich* bevor das jus belli pacis etc. Itt ő nemcsak alsó- és felső-ausztria uráról akar szólni, hanem az összes birtokoknak, a cseh királyságtól le Triesztig, uralkodójáról, az osztrák örökös országok uráról és csak osztrák főherczegnek nevezi.*

* L. *Polner* ellenkező véleményét «Magyarország és Ausztria közjogi viszonya», 100 l.

De ha vita tárgya lehet az, hogy valjon az archidux szót itt mily értelemben gondolták a törvény megszerkesztői, az kétségtelen, hogy a törvény egyéb rendelkezéseivel egybevetve az archiduxnak uralkodó archiduxnak kell lenni. Nemcsak a ratio legis, a fœminea successio behozatalának indoka, nemcsak az öröklési sorrendnek ugyanazonossága okadatolja ezt, hanem a törvény többször ismételt szabálya mondja, hogy ugyanannak kell lenni minálunk a királynak, a ki az osztrák birtokokban is successor.

Egészen világosan fejezi ezt ki az 1. tcz. 4. §-a, a midőn azt mondja . . . ut illa, vel Masculus Ejusdem Hæres, qui, vel quæ, præmissorum Augustæ Domus Austriacæ Regnorum et Provinciarum Hæres . . . existet . . . etiam pro infallibili Rege Hungariæ . . . habeatur et coronatur. De a mig ez az 1. tcz.-ben, mint általában az egész 1. tcz. tartalma, csak bevezetés, az előzmények, az indokok feltárása, addig maga ez a tétel teljes jogi élességgel a 2. tcz. 7. §-ában van odaállítva, a hol megállapíttatik, hogy azon többi örökös országok feloszthatatlanul és elválaszthatlanul kölcsönösen és együttesen birtoklandók örökletesen és együtt Magyarországgal. Ez itt, bár közbevetett mondat formájában egy parancsoló, kényszerítő kitétel: possidendis; és miután ez világosan az osztrák tartományokra vonatkozik, különféleképp akarják magyarázni, hogy magyar törvény hogyan foglalhat magában szabályt az osztrák tartományok fölött gyakorlandó uralom tárgyában. Eléggé complicált constructiókat állítottak föl: így azt, hogy itt az ország szerződik az uralkodóval, mint azon tartományok absolut urával, s így az azon országokat is absolut hatalommal képviselő fejedelem itt ily minőségében magát s ezzel azon országokat is leköti és így áll elő azokra nézve is kötelező szabály e kitételben. Úgy hiszem, e felfogás meg nem állhat. Mert itt magyar törvényről van szó, mely létrejött úgy, hogy az iránt az országgyűlés a magyar királylyal egyetértésre jutott. De a mint a törvény megalkotásánál a magyar királynak más uralkodói minősége szerepet abban absolute nem játszhatik, úgy az így létrejött magyar törvény sem foglalhat más, mint a magyar államhatalom jogkörébe eső viszonyok szabályozását magában és így egy magyar törvényben idegen állam vagy uralkodójának lekötése nem foglaltathatik.

Hanem igenis, e kitételnek a teljes jogi értelmét megtaláljuk, ha azt úgy fogjuk föl, mint a törvény által megállapított további momentumot a trónra jutandó személy meghatározásánál, föltételt az örökösödésnél; *possidendum est*, hogy az illető nőág örökösödhessék. A mi kiegészíti a fentieket, hogy itt az Austr. Archidux oly értelemben van véve, hogy az uralkodó legyen. És igy oly Austriæ Archidux, a ki csak családja czimét tartja meg ezzel, a nélkül, hogy Austriát birná, nem succedálhatna *ezen törvény alapján* Magyarországon. Tehát Austria birtoka egyik kellék a nőági leszármazónál, hogy király lehessen, s ebből következik, hogy ha e nőág elvesztené Austriát bármi okból, azzal együtt a Magyarországon való succedálás jogát is elvesztené, vagyis ezen törvény alapján nem igényelhetné a successiót. Természetesen szabadságában állana az országnak, a mely szabad rendelkezési jogát visszanyerné, azon nőágat trónra hivni; de az csak önálló uj elhatározás eredménye volna, s nem az 1723: 2. tcz. kényszerű folyománya.

Hogy a törvényünkben felsorolt, s eddig külön minősítéseknek tartott kellékek mindegyikét érintsem, fel kell az utolsót említenem, a «Romano-Catholicos»-t röviden tárgyalnom. Az 1713-iki pragmatica sanctióban ez a követelmény, hogy római katholikus legyen az utód, nincs benne. Hogy miért nincs benne, annak megmagyarázását a legkülönbözőbb hozzávetésekkel lehetne megkisérleni, mint azt Jellinek tette,* de csak hozzávetés maradna. Én inkább azt kisérlem megmagyarázni, hogy a mi törvényünkben miért van benne. Következő tényekre utalok. Az 1712. évi n. n. nádori conferentia azon feltételek közt, a melyek mellett a nőági successiót Magyarországon behozhatónak tartja, a 7-ik pontban nélkülözhetetlennek mondja, hogy az örökösödő nők férjei római katholikusok legyenek, kik különben, mig katholikusok maradnak, királyi tiszteletben és a királyt megillető engedelmességben részesülnének Magyarországon.** Majd 1719-ben Mária Jozefa renunciatiojában, a midőn a Károly-féle ág kihalta esetére a saját és utódai öröklési jogát

* «Der Einfluss des Religionsbekentnisses auf das Tronfolgerecht in der Oesterr.-Ung. Monarchie». 1899. cz. művében.

** Biedermann: Entstehung und Bedeutung der pragmatischen Sanction. Grünhut's Zeitschrift. II. Bd. (1875.) 135. l.

fentartja, ezt teszi hozzá: «Jedoch welche unsere Vorbehaltung Wir nur von denenjenigen Unseren Erben und Nachkömmlingen männlichen und weiblichen Geschlechts verstanden haben wollen, die sich bey sich ereignendem Fall zur Catholischen Apostolischen Römischen Glaubenslehre bekennen, weil alle, welche irgend eines andern, als der Catholischen Apostolischen Römischen Glaubenslehre zugethan sind, von aller obengedachter Erbfolge von nun an in ewige Zeit für ausgeschlossen und unfähig zu halten sind . . .[1]

József másik leánya, Mária Amália, 1722-ben kiadott renunciációjában épúgy nyilatkozik a kath. vallás tekintetében, sőt hivatkozik az idősb nővér hasonló lemondására és azt is kifejezi, hogy ha adott esetben más vallású leszármazók is volnának, nem azok kerülnek sorra, hanem az utánok következők, s így az esetleg más vallású idősb ágak előtt az ő, M. Am. leszármazói, ha katholikusok lesznek.[2]

Ezekből mi következik? Az, hogy e kérdés szabályozását a nőági successio tette szükségessé. A nőág successiójával tartottak attól, hogy valamelyik nő protestánshoz mehetvén férjhez, protestáns ág keletkezhetik, s így gondoskodni kell a katholikus vallásban való megmaradás biztositásáról, a mire, mig csak fiági öröklésről volt szó, a Habsburg hithűség mellett szükség nem volt. Másrészt ezen renunciációk tartalmából kétségtelenül kitünik, hogy a Habsburg successiónál már ekkor, tehát a mi törvényünk kelte előtt, kellék a katholikus vallás. Figyelembe veendő ugyanis, hogy e renunciációk nem valami egyoldalú nyilatkozatai az illető főherczegnőknek, hanem a családfő által eléjök terjesztett és követelt nyilatkozatok. Továbbá, hogy a renunciációk tulajdonképen nem is lemondási okiratok, hanem inkább a házasságra lépő főherczegnők oly nyilatkozatai, melyekkel a fenálló öröklési rendet és szabályokat a magok részéről ünnepélyesen elismerik.[3] Ennélfogva ezen okiratokban a fenálló érvényes öröklési rend megállapítását láthatjuk és a Németalföld

[1] Pragm. Archiv, I. 62. l.

[2] I. m. 91. l.

[3] L. e kérdésről bővebben nálunk *Nagy Ernő:* A házi törvények és a renuntiatio. Jogt. Közl. 1899. 24. és 25. sz.

számára kiadott pragmatica Sanctio[1] ezen két főherczegnő renunciációjára úgy hivatkozik, mint a Habsburg öröklési rend szabályainak végrehajtására.

Ennélfogva kétségtelen, hogy az osztrák örökösödésnél is elfogadott szabályt[2] ismétel a mi törvényünk is, a midőn a romano-catholicus jelzőt használja, oly megállapodott szabályt, a melynek ismeretével említette Csáky bibornok-érsek a nőági successiót felajánló országos küldöttség szónokaként, az ausztriai házat, «in qua non habet quod metuat, Seu Regnum Apostolico Marianum, Seu Coronam Augelicam in aliud quam Religionis Romano Catholicæ Caput sicut erat in Principio et unquam devolvendam.[3]

E kérdést azért tartottam szükségesnek itt tárgyalni, mert ezzel minden az 1723: 2. tcz.-ben felhozott, u. n. trónöröklési kellékre nézve kimutattuk, hogy azok egyike sem különálló, az osztrák örökösödési rendben nem foglalt vagy attól eltérő kellék, hanem egyszerűen csak meghatározása annak, hogy meddig és mely osztrák uralkodó főherczegekre ruháztatik át a successio a magyar koronában.

Ennélfogva az egész szabályozás következőleg értendő: Átruháztatik az utódlás joga azokra, a kik az ott említett három császár és király valamelyikének leszármazói és jogszerű, római katholikus vallású utódjai az osztrák főherczegségben, akár férfiak, akár nők legyenek is és a kik az osztrák örökös országokat és tartományokat «feloszthatatlanul és elválaszthatlanul, egymással és együtt»[4] birják egyetemben Magyarországgal. Ezek a kellékek. A sorrend pedig úgy van meghatározva, hogy első sor-

[1] Kaysers Caroli VI. Sanctio pragmatica und beständiges Gesetz wegen des Rechts der Erstgeburt und der Erbfolge auch Untheilbarer Vereinigung der Erb Königreiche, Provinzien und Lande d. d. 6. December. An 1724. Lünig Codex Germ. Dipl. I. 902 s k. l.

[2] Hogy ez Ausztriában régi szabály, állítja Lustlandl is «Abhandl. aus dem oest. Staatsrecht» 1866. 267. l. a nélkül azonban, hogy bizonyítékokat hozna föl. A kath. vallásban maradás elrendelését találjuk I. Ferdinánd osztály levelében (1554 febr. 25), bár inkább parancs s atyai meghagyás fiának, mint az örökösödésnél föltételt képező szabályozás. L. Schrötter: Fünfte Abhandlung 486. l.

[3] Acta Diæt. 1722. N. Muzeum. 562 fol. lat.

[4] Salamon fordítása i. m. 174. l.

ban a Károly ága, ennek kihaltával a József ága, s ennek is kihaltával a Leopold ága-beliek kerülnek sorra azon első szülöttségi sorrend szerint, a mely azon többi örökös országokban lett Ő Felsége által megállapítva.

II.

Az 1723: 2. tcz. rendelkezéseinek ilyen értelmezése után azt kell megvizsgálni, hogy azon vonatkozások, a melyek a — hogy általánosságban szóljunk — házi törvényekkel állitólag fenállanak, mennyiben állanak fenn.

Itt első sorban fölmerül az egyenrangú házasság követelményének a kérdése. Az 1900: 24. tcz., a mely Ferencz Ferdinánd főherczeg nyilatkozatát beczikkelyezi és kijelenti, hogy ezen nyilatkozat az 1723: 1. és 2. t.czikkek rendelkezéseivel teljesen egyező, e kérdést tételesen eldönti közjogunkban. Eldönti abban az értelemben, hogy a trónörökösödésnél kellék nálunk a többiek mellett az egyenjogú házasságból való származás, sőt eldönti ezt úgy, hogy ez a kellék az 1723: 1. és 2. tczikkek rendelkezéseiben benfoglaltnak értendő, ezen törvényeknek ilyen értelmű hiteles magyarázatát adja.* Ámde úgy hiszem, méltó és érdekes tárgya az objectiv tudományos vizsgálódásnak az, hogy a törvény ezen hiteles magyarázata logikailag és történelmileg mennyiben állja meg helyét, és különösen, hogy azon felfogás és indokolás, a mely ezt a törvényhozási szabályalkotást megelőzte, mennyiben helyes. Ezenkívül köteles az elmélet ez új szabályokat és helyzetet az eddigiekkel összhangba hozni s megállapítani, hogy mindezek együttvéve minő jogi állapotot állítottak elő.

A tényállás — csakis leglényegesebb pontjait előadva, — a következő: Ferencz Ferdinánd főherczeg házasságra lépése előtt kiadott ünnepélyes nyilatkozatában elismeri, hogy ezen házassága nem egyenjogú, hanem morganaticus házasság, a minek folytán azon jogok, tisztségek, czimek, czimerek, előnyök, stb., a melyek egyenjogú hitvestársakat és a főherczeg uraknak

* L. Szilágyi 1900 nov. 6. kph. beszédje. Napló 262. l.

egyenjogú házasságból származó utódait megilletik, sem hitvestársát, sem ezen házasságából remélhető gyermekeit és azok utódait meg nem illetik és általuk sem nem igényelhetők, sem nem igényelendők. «Különösen elismerjük, — mondja — és még világosan is kijelentjük, hogy a fentemlitett házasságunkból származó gyermekeinket és azok utódait, miután ők nem tagjai a legmagasabb uralkodóháznak, nem illeti meg a trónöröklési jog a birodalmi tanácsban képviselt királyságok- és országokban, tehát* az 1723 : 1. és 2. tcz. értelmében a magyar korona országaiban sem es azok a trónöröklési rendből ki vannak zárva.» A miniszteri indokolás csak annyit említ, hogy «e nyilatkozat, mely a trónöröklésre nézve lemondást nem tartalmaz, az 1723: 1. és 2. t.czikkben megállapitott trónöröklési rendet nem módositja, attól el nem tér és annak a trónöröklési rendre vonatkozó határozmányaival teljesen megegyezik». Itten tehát a vitás kérdés bővebb analizisét nem találjuk. E fölfogásnak részletes indokolását a képviselőházi vita folyamán Széll Kálmán és Szilágyi Dezső fejtették ki. Mindkettő azon álláspontra helyezkedett, hogy az u. n. házi törvények semmi tekintetben és módon sem jogforrások a mi közjogunkban** és Szilágyi megállapitotta azt a tételt, a mi különben az ő szövegezése szerint a törvénybe is belekerült, hogy «a trónöröklésnek az 1723: 1. és 2. t cz.-ben foglalt szabályozása, úgy keletkezése, mint feltételeire és tartalmára teljesen önálló és hogy minden a trónöröklés körébe tartozó kérdések annak rendeletei szerint itélendők meg». Ennélfogva az egyenjogú házasság kivánalma nem is a házi törvényből vezettetik le, hanem másból.

Az egyik fölfogás szerint szokásjog alapján elfogadott ná-

* Azért nem «tehát» mert a *jogalapja* az örökösödésnek itt nem az osztrák jog, viszont igazolt annyiban a «tehát», mert az osztrák uralkodói minőség minősítvény és föltétel az 1723-iki törvény szerint a magyar trónon egy nőági királyra nézve.

** *Széll:* «Az uralkodó háznak ezen házi szabályzatát én nem tekintem jogforrásnak.» Majd: «kijelentem habozás nélkül, hogy abban a házi szabályzat gyüjteményben nem foglalhat és nem foglal helyet semmi olyan, a mi az 1723. tczikkel ellentétben állana. Mert a trónöröklési rendet Magyarországon kizárólag ez a t.-cz. szabályozza.» L. Kpvh. Napló 1900 okt. 31. ülés 201. l.

lunk, hogy az uralkodóházban egyenrangú és morganatikus házasságokat elismerünk. Széll szerint a morganatikus házasságot igaz, hogy törvényeinkben elismerve nem látjuk, de nem is tiltják. «És az a bázisa van, a melyet a hosszú időkön bevett gyakorlat és szokás ad. A szokás jogszokássá és szokásjoggá fejdött. És én nem deriválom a házi törvényekből, én ebből a szokásjogból deriválom»* Azonban ez az indokolás nem kielégítő azért, mert a szokásjog létele nem mutatható ki. Hogy a magyar közjogban kifejlődött ily szokásjogi szabályról szó lehessen, arra már csak legalább is egy esetnek elő kellett volna fordulni 1723 óta, a melyben a nem egyenrangú házasságból született soron levő descendens mellőztetett volna a trónöröklésben. Ilyen esetről azonban nemcsak hogy 1723 óta nem tudunk, de azelőttről sem. Mert az a magyar szokásjogi tétel megállapítására nem alkalmas eset, hogy János főherczeg ivadékait főherczegeknek nem tartották; miután nem az a lényeges kérdés, a mint az 1723: 2. tcz. magyarázatából kiderült, hogy főherczegi rangot és czimet visel-e a sorra kerülő, hanem hogy successorrá lesz-e az adott esetben, vagy nem. Vagyis döntő eset ez akkor lett volna, ha rákerült volna már a sor a merani grófra, s mellőztetett volna.

Szilágyi sem tartja, hogy a morganatikus és az egyenrangú házasságok intézményének szokásjogi megállapitásáról lehetne szólni; nem ismer ily szokásjogot.**

Ő az egyenjogú házasság kivánalmát másból vezeti le; és miután a miniszterelnök és az ő felfogásának teljes egyezősége mindkét részről többször hangsulyoztatott, e fejtegetéseket kell a ház nagy többsége felfogásának tekinteni.

E fejtegetések Szilágyi Dezső 1900. november 6-án tartott nagy képviselőházi beszédében foglaltatnak, a hol mindjárt oda állittatik a kérdés lényege a maga teljes plasticitásában a következőkkel: «Vajjon az 1723-ban szabályozott trónöröklési rend szerint, az ezt szabályozó törvények szerint az egyenrangú házasság intézménye szükséges kellék-e arra, hogy oly utódok legyenek, kik a trónöröklésre hivatottak?»

* L. Kph. Napló 1900. okt. 31. ülés, 200. l.

** Képv. Napló 1900. nov. 6. 265. l.

Megfelel rá azzal, hogy fölállitja azt a tételt, melynél fogva az egyenrangú házasság intézménye az 1723 : 1., 2. t.-czikkekben kifejezett szavakkal ugyan nincs benne, de igenis benne van félreismerhetetlenül, mint az ott foglalt határozatoknak szükségszerű elutasíthatlan következménye. Mert a törvény kifejezett szabálya, hogy ugyanaz legyen magyar király, a ki a többi országokban uralkodó, tehát a sorrend teljes egyformaságát akarja; akarja, a mi ugyanezt eredményezi, a felosztatlan együttes birtoklást. Mindezt azonban csak úgy lehetett, hogy midőn a rendek a törvényt elfogadták, akkor ugyanabban az értelemben kellett, hogy vegyék ezeket a kifejezéseket, melyek minden egyes trónöröklésre hivatott személynek lényeges kellékei: legitimi descendentes (sic!) hæredes et successores archiduces utriusque sexus, a mely értelemben és jelentésben benne foglaltattak abban a trónöröklési rendben, a melylyel azonost akartak az örökösökre és az egymásra következés sorrendjére megállapitani: a milyen értelemmel és jelentéssel birtak ezek a kifejezések ezek a fogalmak az uralkodóház örökösödési rendjében, a mely egyszersmind az örökös tartományok és országok jogérvényes örökösödési rendje volt. Ámde 1723-ban csak az egyenrangú házasságból eredő törvényes leszármazott lehetett successor, az az trónutód, csak ez tartozott a családhoz, a házhoz, s ez nemcsak az ausztriai házban volt így, hanem ez egyszersmind trónöröklési törvénye volt a lajtántuli tartományoknak és országoknak. Lehetetlen tehát, hogy másként, más értelemben vették volna az örökösödés megállapitását az 1723: 1. és 2. t-czikkek, mint ugy, hogy egészen konformis legyen ahhoz, a mely Ausztriában fenállott, tehát elfogadásával az egyenrangú házasság intézményének is».* A Szilágyi felfogása tehát ezen törvényekről az, hogy ezek teljesen ugyanazon trónöröklési kellékeket és ismérveket akarták és foglalják is magukban mint az osztrák szabály, ennélfogva a használt kifejezéseket oly értelemben kell venni, a mely egyezik az osztrák renddel.

Elfogadva már most azt, hogy a magyar törvény mind e kellékeket ugyanúgy akarja meghatározni s így a szavakat oly értelemben használja, hogy az osztrák öröklési rend szabályai-

* Kpvh. Napló 1900 nov. 6. 267—8. l.

val egyezzenek, meg kell vizsgálni azt, hogy csakugyan megállapítja-e az egyenrangú házasság követelményét?

Annak, hogy itt, a magyar törvényben, más, mint egyszerűen törvényes házasságról lehessen, habár csak implicite is, szó, eddig leginkább útját állta szerintem az, hogy a legitimus jelzőt a törvényes házasságból való születés meghatározásának vették. Mert ha, a mint a közkeletü fölfogás tartja, a legitimus csakugyan törvényes házasságból való származást jelentene és e mellett a successor s Archidux kellék foglalná még magában az egyenrangú házasság kellékét, akkor ez már magában alig elképzelhető törvény szerkesztési abnormitás volna; a «legitimus» kifejezett megállapitás kizárná azt, hogy más czimen még többet, mást magyarázzanak bele a házassági kellékbe. Ámde ha fenti fejtegetéseink szerint, e súlyos ellenérv elesik is, marad elég, mely azt kizárja, hogy a magyar törvényben bármily kifejezéssel ez intézmény meg lett légyen állapítva. Jól tudjuk, s eziránt kétség nincs, hogy a magyar jog a Missheirat intézményét nem ismerte: fentebb kifejtettem, hogy a törvény a maga magyar jogi terminus technikusaival, de nem épen a legitimussal, törvényes házasságból való származást ír indirecte elő: ennélfogva, ha a törvényhozónak csakugyan szándékában van egy ily merőben ismeretlen új jogintézményt itt a törvényben megállapítani — bár csak a trónöröklési rend körében is — föltétlenül kifejezetten körülírja, s értelmét megállapitja és különösen semmi esetre sem fejezi ki oly műszavakkal, a melyeknek a magyar jogban határozott, megállapodott, de más értelmük s jelentőségük van. És épen Szilágyi nagysúlyu véleményével szemben vagyok bátor azon ellenkező véleményemnek kifejezést adni, hogy a hæres, legitimus descendens (a mi különben ily összetételben nincs is a törvényben) valamint vegyük hozzá még a defectus kifejezéseket nem akarta a törvényhozó más, mint eddigi magyarjogi értelmökben használni. Azt teljes készséggel elhiszem, hogy a törvényhozó teljes conformitást akart létrehozni az osztrák utódlási renddel és épen ezért hiszem, hogy ha ő, a törvényhozó, gondolt volna arra, hogy ő nem egyszerű törvényes házasságból származott örököst, hanem egyenrangú házasságból való származást állapítson meg, nem használja a hæres szót, nem a defectust minden egyéb nélkül, hanem

azt körülírja. Épen a magyar törvényhozók részéről képzelhetetlen volna más. A törvényt Szluháék szövegezték, par excellence régi módi jogászemberek; az egész országgyülés jogászkodó táblabirákból állott, a kiknek Verbőczy a vérökben volt: elképzelhetetlen, hogy ily emberek jogi műszavakat, melyeknek inveterált értelmök van, most egészen más, a magyar jogban eddig ismeretlen értelemben használjanak, a nélkül hogy azokat legalább is körülirják, külön értelmöket megmagyarázzák. És épen mivel nem teszik, következtetem, hogy nem is akartak vele mást kifejezni, mint a közönséges magyarjogi értelmet, és miután tényleg gondjuk volt rá, hogy az a szabályozás az osztrákkal conformis legyen, más következtetés nem vonható, mint az, hogy vagy nem is tudtak arról, hogy az osztráknál egyenrangú házasságot értenek és kivánnak, vagy pedig e kérdést a maguk részéről a maguk törvényében szabályozni nem akarták. A kérdés tisztába hozatalára nézve azonban mindenesetre vizsgálni kell az akkori osztrák öröklési rendet.

Mik is azok a trónörökösödési szabályok, a melyekre való tekintettel és melyekkel való egyezésre törekedve állapitották meg a magyart. Szilágyi csak az 1713-iki pr. Sanctiót emliti, pedig kétségtelen, hogy úgy a pactum mutuæ successionis, mint a két József-ági főherczegnő renunciációja is figyelembe vétettek.* A pactum mutuæ successionis azért, mert az tulajdonképen alkatrészét képezi az 1713. április 19-iki declaratiónak, az ott akkor fölolvastatott, azt érvényében fönállónak jelentette ki Károly és egész declaratióját ezen pactum bővebb kifejtésének s megmagyarázásának minősiti. Mint fentebb előadtam, ez okmányokban mindig és mindenütt ilyen megállapitások használtatnak a származás minemüségének meghatározására: legitimi, ex legitimo matrimonio procreati, ex legitimo matrimonio progeniti: majd a németekben: ehelich gebohrene männliche Leibserben, Ehelichen Mannlichen Leibs-Erben, des Königs in Spanien Lbden Ehelichen Mannsstammes, ehelich geborne

* L. *Genuina informatio* de statu successionis Augustae Domus Austriacae in Regnis, Ditionibus et Provinciis, sibi subjectis haereditariis, ex Pactis ejusdem Publicis per Magistrum Franciscum Szluha Protonotarium Palatinalem deducta. Nemz. Muz. kézirat. 572. fol. lat.

Erben, Eheliche Töchter, ehelich hinterlassende Töchter, eheliche Descendenten, Nachkömmlinge, wie sie ... aus einem rechtmässigen Ehebette gezeuget worden.

De nemcsak ezen, akkori időből való okmányokban, hanem a Habsburg házban jogot tevő összes előző határozmányokban, végrendeletekben, egyezségekben stb. a leszármazás minőségének megjelölésére más, mint a törvényes házasság, nem használtatik. Így, hogy csak pár példát hozzak föl: II. Ferdinand 1621. május 10-iki végrendeletében «eheliche Leibserben»-t említ és arra az esetre, ha legidősbb fia «ohne eheliche Männliche Leibs-Erben» halna meg, második fiát teszi successornak «und also fortan allezeit auf den ältesten aus unsern Söhnen, Erben und Nachkommen und derselben eheleiblichen Männlichen Erben» stb.[1] Még korábbi időre visszamenve ott van I. Ferdinandnak, a Habsburgok külön osztrák ága megalapitójának, 1554. február 25. házi rendje, a hol bizonyos Afterlehenek visszaszállásáról intézkedvén, mindég eheliche Leibserbent említ az osztozkodásnál.[2] Majd ugyanannak a végrendelete[3] 1543. junius 1-ről. Ebben ő felosztja országait gyermekei közt, s Magyarországot és Csehországot legidősebb fiának hagyja. (Természetesen ez csak a család körére szóló rendelkezés.) S itt azt mondja: «Ob und so fern aber bemelter Unser Sohn, Maxmilian ... ohne eheliche Leibes-Erben todts vergienge ... következzék másik fia Ferdinánd és így tovább. Megállapitja a leányok örökösödését arra az esetre ha «alle unsere Söhne ohne Eheliche Leibeserben mit Todt abgingen». Ez időtájt V. Károly 1540. május 7-én kelt okiratában, melyben Elszászról s nehány más területről Ferdinand s örökösei javára lemond, ezt olvassuk: «... und nach seiner Lieb (t. i. Ferdinand) tödtlichen Abgang ... sollen dieselben Lande ... auf seiner lieb Eelich Leibserben und Nachkommen fallen».[4]

Ugyanez időtájt, 1546-ban, I. Ferdinand leányát, Annát a bajor Albrechthez adván nőül, a házassági szerződésben kiköti,

[1] L. *Schrötter* V-te Abhandlung aus dem oesterr. Staatsrechte 520. l.
[2] Schrötter i. m. 464. l.
[3] U. o. 364. s k. l.
[4] U. o. 203. l.

hogy ez renunciáljon «soll . . . allein gegen Uns, und Unseren Söhnen und derselben Erben, männlichen Stammens, *ehelich gebohren* verzeichen». A renunciácio meg is történt, s ebben többek közt azt mondja: «wo Unser gnädigster lieber Herr und Vatter, der röm. König, auch Unser fräundliche liebe Bruder, und derselben eheliche männliche Erben und Nachkommen Mannspersonen ohne eheliche männliche Leibeserben abgingen», akkor öröklési joga érvényesülni fog.[1]

Fenmaradt Miksa császárnak egy tervezete az osztrák tartományoknak királysággá való egyesítéséről, unokája, Ferdinánd számára[2] ebben azt mondja: «ita tamen semper post te, Rex Ferdinande, Masculus ex te et descendentibus tuis legitimo matrimonio progenitus in Regno Austriæ succedat . . . et quod idem servetur in aliis quibuscuncque Primogenitis Masculis legitimis et naturalibus ex legitimo matrimonio progenitorum descendentibus; si vero tuus, Ferdinande Rex primogenitus legitimus naturalis filius sine filiis decedat: succedat in prædicto Regno tuo Austriæ secundogenitus legitimus et naturalis filius tuus . . . és ha nem volnának . . . admittatur ad regnum prædictum Austriæ proximior legitimus et naturalis descendes ex Masculis Legitimis et Naturalibus tui sanguinis».

Még korábbi időről említhető IV. Károly császárés Albert és Lipót osztrák herczegek közt kötött kölcsönös örökösödési szerződés megújítása 1366-ból[3] a hol mindenütt ehelich Kind, eheliche Leibserben nélkül való kihalás a föltétele a másik öröklésenek.

Ezekkel a tényekkel szemben azt megállapítani, hogy az uralkodóházban mégis el volt fogadva és ismeretes volt a csak fejedelmi családok, a hoher Adel, tagjaival köthető egyenrangú házasság intézménye és követelménye 1723-ban s az már akkor hosszú gyakorlaton és szokáson alapult, alig lehet. Mert a midőn a leggondosabban szerkesztett irott családi szabályok folytonosan a törvényes házasság kellékeit hangoztatják és csakis azt, akkor mégis azt állítani, hogy a fenti értelemben vett egyen-

[1] Pragm. Archid. II. St. 87. l.
[2] Schrötter i. m. 193. l.
[3] Pragm. Archid. III. 238. l.

rangú házasság kivántatott meg kelléknek, csak egy alapon lehetne, ha ugyanis azt teszik föl, hogy az ehelich alatt mindég ilyen egyenrangú házasságból szülöttet értettek, a legitimum matrimonium ilyen egyenrangú házasságot jelentett.

Ez azonban aligha volna kimutatható. Sőt ellenkezőleg, épen azzal, a mivel bizonyítani kivánták azt, hogy az ily egyenrangú házasság jogintézményét régtől fogva ismerte 1723 előtt az austriai ház, épen azzal hiszem bizonyíthatónak az ellenkezőt.

Ugyanis Széll Kálmán miniszterelnök a vita folyamán * fölhozta II. Ferdinand végrendeletének azon rendelkezését, hogy leányai fejedelmi házakba házasodjanak római katholikusokkal és fivéreik beleegyezése mellett. Ebből következteti, hogy ime az egyenrangú házasság már akkor is, sőt miután már e végrendelet is ősi szokásra hivatkozik, még régibb ősi szabály. A végrendelet vonatkozó része következőleg szól :** «So viel aber für das Siebende Unsere Liebe Töchtern belanget, sollte es mit denselbigen allerdings, wie es mehr höchst ernenter Unser geliebtester Herr und Vatter Seel. Gedächtnuss mit seinen Töchtern und unsern vielgeliebten Schwestern in seinem, den 4-ten Juny des 1584. Jahrs aufgerichten Testament zu observiren verordnet hat, auch sonsten nach Unsers Haus uralten Compactaten und Gewohnheiten gehalten, dieselbe sofern sie zu den Heyrathen Lust haben, allein in Fürstl. Häuser und Unserer wahren uralten Röm. Cathol. Religion zugethane Persohnen, auch mit Rath Consens ihrer Herren Gerhaben, Gebrüder vermehlet . . .» stb.

Ilyen rendelkezéseket korábban is találunk. I. Ferdinand leánya, Leonora el volt jegyezve Johann Fridrichhel «der sich nennt Herzogen zu Sachsen» ; miután pedig ennek apja Reichsachtban volt, Ferdinand meghagyja fiának 1547 febr. 4-én kelt codicillussában, hogy ne engedje meg e házasság megkötését «das Ire Lieb den bemelt unser geliebte Tochter gedachtes achters Sone nicht vermählen, Sonnder in annder Weg Irer *Würde und Stannd* nach in dem namen Gottes ausgeben und

* 1900 nov. 9-iki ülés, N. 330. l.
** Schrötter i. m. 522 l.

verheuraten wellen».[1] Végrendeletében pedig (1543 jun. 1) ily kérdésre nézve azt mondja «... so sich aber zutragen sollte, das Unseren lieben Töchteren ... eheliche Heirath ihren Stand ond Herkommen gemäss zu stunden ...» akkor adassanak férjhez.[2] Épen úgy az ő osztozkodási rendjében az «auszaigungban» «und wo iren Liebden ... Erlich heirath, Iren Stand und Herkommen gemäs zuestunden ...»[3]

Fölfogásom szerint mind e helyek épen azt bizonyítják, hogy a csak fejedelmekkel való egyenrangu házasság jogintézménye behozva nem volt, semmiesetre sem pedig, mint a successió föltétele. Mert hiszen ugyanezen okmányokban, esetleg a következő sorokban már, a midőn a succedálás kérdései szabályoztatnak, mindig csak eeliche Leibserben etc. említtetnek. Ha az ehelich szó csakugyan magától értendő kifejezése lett volna a Habsburgoknál a Standesgemässe Ehe-nek, akkor miért használják itt a lányoknál külön e körülirásos kifejezéseket? De epen abból, hogy a lányok férjhezadására nézve megállapítják, hogy rangjok szerint menjenek férjhez, de másutt, a successiónál e körülirást nem használják, kétségtelenül következik, hogy a kettő két különböző valami. A lányokra nézve az követendő magatartás, jó tanács, atyai kivánság és parancsképen van előirva, de minden jogi él, jogi consequ entia nélkül. Vagyis a törekvés, a gondoskodás meg volt a Habsburgoknál, hogy a lányok, a kikre nem száll ország, hanem csak szerény hozományt kapnak, ne szálljanak le házasságukkal a társadalmi lépcsőzeten, kellemetlen, alacsony rangú descendensek ne álljanak elő és a család fenye így is megóvassék: de ezen gondoskodás még nem jelenti az ily értelmű egyenrangú házasság jogintézményének a fennállását és legkevésbbé annak a successio előföltételévé tételét, annyival kevésbbé, mert valószinűleg szükség sem volt rá, hogy az osztrák főherczegek, mindegyik tartományúr, polgár- vagy parasztnőkkel, avagy csak köznemes nőkkel való házassági egybekeléstől visszatartassanak; mert nagyon valószinű, hogy az akkori viszonyok fölöslegessé tették rájok nézve ily há-

[1] Schrötter i. m. 445. l.
[2] N. Pragm. Archid. II. 84.
[3] Schrötter i. m. 472. l.

zassági kapocs fölvételét. És épen ennél fogva, mert ok és szükség nem volt rá, az ily egyenrangú házasság megkövetelése jogszabálylyá nem sürüsödött.[1]

De hogy az eheliche Leibserben etc. kifejezések mellett, ha a fejedelmi egyenrangúságot ki akarták fejezni, azt máskép fejezték ki, eklatáns példa az a szerződés, a melyet Károlylyal, Welser Filippina fiával kötöttek a főherczegek, s a melynek tartalmát alább közlöm. Ebben biztositja a császár Károlyt, hogy «so lang und allweil mehr hoch ermeldte Ihr. fürstl. Dhl. und derselben eheliche männliche Lehens-Erben, so dieselbig bey dero jetzigen Frauen Gemahlin der Herzogin zu Julich oder andern *fürstl. Stands gemäss* erzeugen möchten, im Leben sein werden»[2] . . . ezen itt neki adott hűbéreket és jogokat meghagyja, nem csorbitja. Vagyis itt, a hol a fürstl. egyenrangú házasságot jogi éllel ki akarja kötni, azt így kifejezetten meg is teszi s nem elégszik meg eheliche Leibserben kifejezéssel. Ez is mutatja, hogy magára a Habsburg successiora nézve nem tartották szükségesnek a korlátozás megállapitását, talán önérzetük teljessége tette előttök elképzelhetlenné ennek szükségességét.

Csakugyan az egyetlen idevágó eset, mely a Habsburgházban 1723-ig előfordúlt, a Welser Filippina esete.[3]

I. Ferdinand másodszülött fia Ferdinand nőül vette Welser Filippinát, egy augsburgi régi nemes család leányát.[4] E há-

[1] Máskép, bár nem épen a Habsburgokról szólva, *Schröder*: Lehrbuch der D. Rechtsgesch., ki szerint: «Die Zugehörigkeit zum hohen Adel setzte die Abstammung aus einer ebenbürtiger Ehe voraus. Eine solche bestand im allgemeinen nur zwischen Personen des hohen Adels, doch machte sich seit dem 16. Jahrhundert vielfach die Ansicht geltend, dass Männer des hohen Adels mit Frauen aus dem niederen Adel eine Ebenbürtige Ehe eingehen könnten. Durchgedrungen ist diese Auffassung nur bei den gräfl. Häusern, doch hat sich auch in einzelnen Fürstenhäusern eine entsprechende Observanz ausgebildet, wärend sich die meisten fürstl. Hausgesetze umso entschiedener dagegen verwährt haben.»

[2] L. Schrötter: V. Abh. 558. l.

[3] A Hans v. Habsburg gróf esete 1393-ból úgy vélem nem tartozik ide: nem az osztrák ház tagja. L. Heffter: Beiträge zum deutschen Staats- und Fürstenrecht, 10. l.

[4] L. Pütter: Missheirathen 103. s k. l. Ennek egyszerü lemáso

zasságból két fiú származott, András és Károly. A házasság titokban köttetett, körülbelül 1550 körül és a császár még 1554-ben sem tudott róla, mikor febr. 25-én kelt Auszaichnungjában Ferdinandnak s örököseinek Tyrolt utalta az osztrák Vorlandokkal együtt.[1]

Mikor a császár e házasságról értesült, eleinte nagy haragra lobbant, majd megengesztelődvén, bizonyos kiegyezés jött létre köztök, a midőn a házasfelek 1561 szept. 6-áról kelt nyilatkozatot vagy lemondó okiratfélét állítottak ki, a mit a császár ugyanazon év szeptember 13-án jóváhagyótt és megerősített. Ez okmányban[2] többek közt megegyeznek az iránt, hogy a házassgából származó gyermekek nem succedálhatnak azon országokban, melyeket Ferdinánd atyjától öröklend. Csak akkor, ha az osztrák ház összes férfiága kihalna, szálljanak a birodalmi hübért képező országok s tartományok Ferdinand e fiaira s leszármazóikra. De örökösödhetnek a gyermekek azon országokban, birtokokban etc., a mit Ferdinand netalán maga szerez örökös birtokai csorbítása nélkül, s azok czimereit s czímeit használhatják is. Máskülönben az osztrák ház királyi vagy fejedelmi czimeit, czimereit, elnevezéseit nem használhatják, nevök csak «von Oesterreich»[3] legyen, s csak az osztrák czímert viseljék. Ha Ferdinandnak e házasságból származó fiága kihal, minden visszaszálljon az osztrák házra. Mindennek megtartását a házasfelek esküvel erősítették. A császár viszont nemcsak saját személyére nézve fogadta meg annak megtartását, hanem csá-

lása, a mi erről közölve van a Halleban 1874-ben névtelenül megjelent következő műben: Geschichte morganatischer und legitimirter Fürsten- und Grafen-Ehen in Deutschland. 72. s k. l. L. még: Schrötter i. m. 293. l.

[1] «Zum anderen und da entgegen soll unser geliebter Sun Ertzhertzog Ferdinand zu Oesterreich etc. für sich und seiner Lieb Erben, nach unsern tödtlichen Abgang also baldt in ir Possesz und Gewalt einnehmen haben, besitzen und niessen unser Fürstlich Grafschaft Thyrol . . .» etc. L. Schrötter i. m. 458. l.

[2] Pütter ismerteti tartalmát, bár ezekre nézve azt mondja: «Was hier folgt, ist meist aus geschriebenen Nachrichten genommen, die mir zufälliger Weise in die Hände gefallen sind». 106. l.

[3] Így Rudolf császár 1588-iki okmányában Andrást, a bibornokot, csakugyan úgy is nevezi: von Oesterreich. L. Schrötter i. m. 295. l.

szári teljhatalmánál fogva hatályon kívül helyezett minden irott vagy nem irott jogot, a mi e megállapodásnak utjában volna s különösen azokat, a melyek a gyermekek successiójára vonatkoznak «oder auch denselben eine gewisse Legitima bestimmen; alles zu vermeidung Schimpfs und Spotts, so sonst ihm, seinen Söhnen, un dem ganzen Hause daraus entstehen möchte . . .»*

E házasságból született két fiu közül az idősebbik pap, majd bibornok lett. A fiatalabb, Károly 1606-ban, tehát jóval atyja halála után, egyezséget köt a császárral s a többi főherczegekkel. E szerint kapja Burgau őrgrófságot s némely egyéb birtokot, fejedelmi (fürstlich) szavazata a birodalmi gyűlésen megmarad, etc. Mindezt a császár és a főherczegek «allergnädigst, freundvetterlich bewilligen und zusagen. Und es soll Ihr fürstl. Dhl. wie bisher solcher obgemelter Titl... also gegeben werden; Ihr Fürstl. Dhl. auch des Hochlöbl. Haus Oesterreichs Freyheiten und Privilegien sowohl als andere Erzherzogen desselben Hauses sich gebrauchen und derselben nach verhalten». Az osztrák exemtiónak részesei lesznek ő és ivadékai, mit ihren Personen, Landen und Leuthen. E birtokokat, melyeket a mindenkori legidősb osztrák főherczeg kap hűbérben a birodalomtól, ő és utódai mindig «zu rechten Afftermanns Lehen» kapják stb.**

Már most mi következik e tényekből. Először az, szerintem, hogy jogszabály, habár csak határozott szokásjogi is, ily esetnek Missheirath-képen való elbirálására nem volt. Hiszen máskülönben nem igtatják formális egyezségbe a gyermekek jogállását, nem teszi hozzá a császár, hogy derogál minden jogszabályt, a mi ennek ellene szólna «aus Kaiserlicher Machtvollkommenheit», nem egyezkednek Károlylyal s adnak neki a közlött szerződés szerinti kitüntető állást. Viszont az is valószinű, hogy ez eset tüntette föl hirtelen az ily inconvenientiákat, juttatta élesen tudatra rendi önérzetüket s kizárólagosságukat és annak szükségességét, hogy ily családtagokat kiszorítsanak a családból «alles zu Vermeidung Schimpfs und Spotts so sonst... dem ganzen Hause daraus entstehen möchte». És valószínű,

* Pütter i. m. 110. l.

** L. Schrötter i. m. 554. s k. l.

hogy ha ily eset többször ismétlődik és a nagy családi öntudat és büszkeség ilyenek előfordulását valószinűtlenné nem teszi, szabályilag is provideáltak volna. Ez azonban nem történt.

Azonban még mindig kérdés marad az, hogy ha a matrimonium legitimumból származás, az eeliche Leibserben nem is jelentenek a mai értelemben vett egyenrangú házasságból születést, vajjon azok csak tisztán s kizárólag kanonjogi értelemben megkötött s érvényes házasságot fejeztek-e ki? Vagy valami mást?

Mindenesetre két intézményt kell itt figyelembe vennünk, a morganatikus házasságot és az úgynevezett Missheirathot.* A morganatikus házasság lényege abban áll, hogy a házasfelek közt létrejött szerződés folytán a nőre s gyermekekre korlátoltabb mértékben vagy egyáltalában nem állanak be azon jogi következmények a férj, illetőleg atya rangjában, vagyonában való részesedés, illetőleg öröklésre nézve, mint a milyeneket ilyen szerződés nélkül a közönséges jogrend megállapit. Ennélfogva a morganatikus házasságnál az öröklés korlátoltságának vagy teljes elvesztének oka a szerződés, a házasságot kötő felek ilyen megegyezése.** Ezért a morganatikus házasság lényegileg

* Jóllehet e két intézmény egymástól egészen különálló, s legfeljebb külső jelentkezéseikben s hatásaikban van hasonlóságuk, lassanként a gyakorlatban összefolyt, határvonalaik elmosódtak, s mostanában már morganatikus házasság alatt nem egyenrangut értenek, mint annak szembeötlő tanúbizonysága a Ferencz Ferdinand főherczeg beczikkelyezett nyilatkozata. Már a 18. század vége felé lehet az elhomályosulás, felcserélt használat nyomait látni. Igy Pütternél: Missheirathen, passim. Igy pld. Carl Friedrich badeni őrgróf a Freih. v. Geyerrel kötött házasságáról szólván, 1796. évi február 20. rendelkezésében azt mondja: «Keineswegs als eine morganatische sondern als eine wahre standesgemässe angesehen werde». L. Schulze: Hausgesetze I. 166. l. Viszont látjuk, hogy 1790-ben a választási kapitulációban az unstreitig notorische Missehe mellett még külön odateszik a gleich Anfangs eingegangene morganatische Heirath-ot is. Heffter is oly pontosan megkülönbözteti 1829-ben irott művében (Beiträge zum deutschen Staats- und Fürstenrecht), hogy a midőn az Ebenbürtigkeitről etc. tárgyal a házasság tekintetében, a jegyzetben hozzáteszi: «Die Lehre von den morganatischen Ehen . . . bleibt ganz unberührt. Das Recht dieser Ehen ist in den Hauptpuncten nicht streitig.» I. l. I. j.

** L. Häberlin: Handbuch d. deutschen Staatsrechts III. 506. l.

semmi kapcsolatban sincs a felek egyenrangúságával; csak tényleg állott elő az, hogy ily egyezségre csak alacsonyabb rangú nők voltak inkább hajlandók lépni,[1] de egyáltalában nem volt tilos egyenrangú feleknek sem morganikus házasságot kötni.[2]

A mi a morganatikus házasságnál az egyezkedés a szerződés eredménye volt, az a Missheirathnál önmagától állott elő: hogy a belőle származott gyermekek nem örökölték atyjuk rangját s nem succedáltak. Eleintén Missheirat csak a szabad és nem szabad közt kötött házasság.[3] És e felfogás még akkor sem enyészik el teljesen, mikor már a sváb tükör a semperfreioknak, az uraknak a mittelfreiokkal való házasságát is ilyennek hirdeti. Ám a 15. századtól fogva a Reichsständisch családok mindinkább külön rendet képeznek, s igyekeznek magukat a többi rendektől a házasságjog utján is elkülöníteni. Ez annál is inkább kifejlődhetett így, mert e családok házi autonomiájokkal állapithattak meg maguk számára ilyen védő szabályokat, különösen, a római és kánonjog egyenlősítő befolyásával szemben.[4] Világos és határozottan körülirt jog arra nézve, hogy ki mindenkivel való házasság Missheirath, nem állapodott meg.[5] Hanem a római jog útján[6] kifejlődött az a gyakorlat, hogy a

[1] *Zoepfl:* D. Rechtsgesch. III. 85. l. Máskép *J. I. Moser:* Comp. Juris publ. 282. l., valamint *Pütter:* Missheirathen, 361. l.

[2] A morganatikus házasságból született gyermekek elnevezésére l. a II. Feud. 29.: «... qui licet *legitimi* sunt, tamen in beneficio minime succedunt».

[3] L. Klüber: Öff. Recht d. d. Bundes 428 l. *g).* Zoepfl i. m. máskép Heffter i. m. 4. s k. l.

[4] *Schulte:* Lb. d. d. Reichs- und Rechtsgesch. 516. l. *Pütter:* Missheirathen 69. s k. l. Heffter: i. m. 19. l.

[5] «Dennoch war in Hinsicht auf Missheurathen, bei den Freien aller Classen unter sich, das alte und mittlere teutsche Recht bis gegen die Mitte des achtzechnten Jahrhunderts in keinem Punkt aufgehoben oder abgeändert; es hatte, wenn auch nur als Gewohnheitrecht, fortwährend Gesetzeskraft. Reichsgesetzlich war erst seit dem Reichsschluss von 4. Sept. 1747 eine Aussnahme hievon, nur eine, begründet; nämlich, dass di Ehe eine Reichsstandes, oder aus einem reichsständischen Hause entsprossenen Herrn, mit einer freigebohrnen Nichtadelichen, für unstreitige Missheurath zu achten sey». Klüber i. m. 429 l.

[6] L. Pütter i. m. 77. l.

császár legitimálás által ily gyermekeket successió képesekké tehet. Ezt igyekeznek a 18. század elejétől fogva az altfürstlich házak megakadályozni. És a midőn Anton Ulrich szász-meiningeni herczeg ilyes házasságából származott gyermekeit legitimálta VII. Károly 1711-ben, az e miatt előállott méltatlankodás sikerre vezette e törekvéseket. Ennek tulajdonítható, hogy VII. Károly császár 1742-iki választási kapituláczniójába a XXII. czikk 4. §-ában következők vétettek be: «. . . Noch auch denen aus ohnstrittig notorischer Missheurath erzeugten Kindern eines Standes des Reichs, oder aus solchem Hause entsprossenen Herrns, zu Verkleinerung des Hauses die väterliche Titul, Ehren und Würden beylegen, vielweniger dieselben zum Nachtheil derer wahren Erbfolger und ohne deren besondere Einwilligung für ebenbürtig und successionsfähig erklären, auch, wo dergleichen vorhin bereits geschehen, solches für null und nichtig ansehen und achten.»*

Miután azonban azt jogi pontossággal senki sem tudta megmondani, hogy mi hát a notorische Missheirath, II. József 1764-i kapituláczniójába még hozzá tették: «So viel aber die noch erforderliche nähere Bestimmung anbetrifft, was eigentlich notorische Missheirathen seien, wollen Wir den zu einem darüber zu fassenden Regulativ erforderlichen Reichsschluss bald möglichst zu befördern Uns angelegen sein lassen».

Ilyen szabályozás azonban soha sem jött létre.

A mint a Missheiratból származott gyermekekre nézve a császár által való rangemelést és így a succesióra való képesítést kizárták a rendek, úgy hasonlót tettek 1790-ben a morganatikus házasságból szülöttekre nézve is, mert ekkor II. Lipót választási kapituláczióiba a most említett helyen még beszúrták «. . . oder einer gleich Anfangs eingegangenen morganatischen Heirath . . .». Ugy hogy a birodalom utolsó éveiben e tárgyban körülbelül következő a jogi állapot Häberlin szerint: **

Birodalmilag van megállapítva, hogy van Missheirath és pedig csak a hoher Adelnél; unstreitig notorikus Missheirath

* *J. J. Moser* Ihro. R. K. Maj. Karls des Siebenden Wahlkapitulation 1742.

** I. m. 509. l.

csak egy Reichsfürst vagy valóságos Reichsgrafnak polgári vagy paraszt osztályhoz tartozó személylyel kötött házassága; de kétséges, «ob auch die Ehe eines solchen Fürsten oder Grafen mit einer Person von niedern Adel für eine Missheirath gehalten werden könne.» Már nem minden egyenlőtlen házasság Missheirath. Látszik ez abból, hogy a választási kapituláczió vonatkozó helyének szerkesztésénél az offenbachi conferentián a szász választó követe azt indítványozta: «dass aus *ungleicher Ehe oder Missheirath* erzeugten Kindern» tagadtássák meg a successió képessé tétel. Ezt azonban bizonytalannak s túlszigorúnak tartották, s azért tették helyébe az «unstreitig notorische Missheirath»-ot. Vagyis képzeltek oly házasságot is, a mely bár ungleich, de nem olyan, melynél a successio-képességet kizárják.*

Mielőtt már most az itt rövid vázlatban előadottakat a mi kérdésünkre applikálnám, egy dolgot tartok még szükségesnek kiemelni. Láttuk, hogy a választási kapitulácziókban az «unstreitig notorische Missheirath» van említve és ennek a fogalommeghatározása igérve. Vagyis a császár kezét nem általában a Missheirath, tehát nem egyenrangú házaságból való származás kikorrigálhatásában akarták megkötni, hanem csak a notorische Missheirathnál. Vagyis a dolgot úgy magyarázom, hogy a Missheirath intézménye kiépítést nyert részint a közönséges jogban és gyakorlatban, részint ezen fölül az egyes családok házi törvényeiben. A nem nemesekkel és turpis personákkal kötött házassága egy Reichsstandnak föltétlenül notorische Missheirath volt, nem az illető család házi szabályánál fogva, hanem a régi gyakorlat s közönséges jog szerint is. De másrészt a Missheirath fogalmának még szélesebb körű kiterjesztésére joguk és módjuk volt a Reichsständisch családoknak a házi törvényeikben, a hol oly kivánalmakat állapíthattak meg a nő minőségére, hogy a házasság ne legyen Missheirath, a milyen nekik tetszett. Már most a császár ezen kapituláczió után is adhatott rangemelést és így successio képességet oly Missheirathból származottakra, a melyek nem voltak notorikus Missheirathok, hanem valamely család házi törvényeinek több követelésén alapult «Missheirath» mivoltuk. És épen azért volt szükség a

* Heffter i. m. 22. l.

notorietás fogalmának megállapitására, hogy a császár ezen rangemelési joga megszorításának határai pontosan megállapíthatók legyenek.*

Ezen fölfogásomat támogatja az a tény, hogy a szász választó részéről következőkép javasoltatott e pont 1741-ben: «dass den aus ungleicher Ehe oder Missheirath erzeugten Kinder» etc. De az ungleiche Ehe bizonytalan fogalom volt, azért így nem akarták elfogadni: így aztán megelégedtek az unstreitig notorische Missheirathtal.**

Támogatja továbbá az a jogi helyzet, mely a notorietás fogalma megállapításának elmaradása folytán előállott.

Miután e fogalom tisztázva nem lett, tartották magukat a régi állapothoz, vagyis minden Missheirathra alkalmazták a kapituláczió e tételét, hogy t. i. a császár nem corrigálhatja ki. Ugyancsak igazolja fölfogásomat Brandenburg, Szászország és Braunschweig 1770-iki javaslata a kapitulláczióhoz: «. . . in dessen (a mig a not. Missh. fogalma birodalmi tvhozás által megállapittatik) aber Uns nach dem Haus- und Geschlechtsvertrag genau richten, dieselben unverweigerlich bestätigen und weder selbst noch durch den Reichshofrath willkürliche Entscheidung ertheilen». Vagyis majd e fogalommeghatározásnak lesz föladata megállapitani, hogy a házi törvényekben foglaltból mennyi notorisch és igy a császár által el nem engedhető, nem corrigálható és mennyi nem. Vagyis, hogy a Missheirath intézménye a közönséges szokás és fölfogás által megállapitotton kivül, (a melynek præcisirozása lett volna épen a főfeladata) még az egyes házi törvényekben külön fejlesztést nyerhetett, de ez még hatásaiban a császár elöl nem lett volna anynyira megvédve.

Ha már most ez alapon nézzük a Habsburg ház családi törvényeit 1723-ig — s az akkor lényegeseket valószinűleg mind ismerjük — akkor azt látjuk, hogy azokban semmi külön rendelkezés a Missheirathok tekintetében nem volt. Láttuk, hogy a lányokra vonatkozó megállapítások épen ezt bizonyítják.

* Az 1742. választási kapituláczióнak ily értelmezését másutt nem találom. L. Heffter Beiträge zum deutschen Staats- und Fürstenrecht 21. s k. l.

** L. Heffter i. m. 22. l.

Ennélfogva marad e családra a közönséges Missheirath fogalma alkalmazandó, az a notorische Missheirath, a mely minden reichständisch családnál érvényesült, ha a házi törvényekben tételesen nem is állapittatott meg. Igy érthető már most, hogy a midőn a Habsburg családi szabályok mindig s mindenütt legitimus descendenst, legitimum matrimoniumot említenek, azért még ott a, nevezzük, «notorikus» Missheirath fogalma kiküszöbölve nincs, az subintelligitur, az legitimum matrimoniumnak nem tekintetett,* vagyis a Habsburgházra nézve 1723-ban ugy állt a dolog, hogy ott az öröklési szabályok törvényes házasságból születést kivántak; e mellett ugyanott érvényben volt az, hogy morganatikus házasságok is köthetők, vagyis oly házasságok, a melyekből születendő gyermekek az előre megállapitott szerződés folytán a suecessióból kizáratnak, az öröklésre kerülők sorából kiesnek; továbbá, hogy a közönséges joggyakorlat szerint való Missheirath esetében, az ebből származó gyermekek szintén successióra képtelenek s a sorra kerülők közé nem számíttatnak. Ez volt a helyzet. Már most Szilágyi conceptiója szerint a magyar törvényben használt kitételek oly értelemben használtattak, a mint oda át, hogy az osztrák sorrenddel teljesen egyezőt állapitsanak meg. De hiába keresem, vizsgálom az 1723 : 2. tcz. 7. §-ában foglalt szavak melyikét lehet ily értelemben venni, nem találom. Ott következő, itt figyelembe jöhető szavak szerepelnek: Descendentes, legitimos, Romano Cath. successores Austriæ Archiduces. Hogy a legitimos jelző nem jöhet figyelembe, az az előre bocsátottak alapján kétségtelen. Descendentes szó értelmén sem lehet azon erőszakot elkövetni, hogy ez azt jelentené, hogy nem morganatikus és nem Missheirathból eredő leszármazók, hiszen ily értelemben az osztrák rendezésnél sem használtatik soha, mert ott mindig így áll: legitimi descendentes, míg a nálunk descendens szónak nincs legitimus jelzője. Maradna még successores és Archiduces. De láttuk, hogy e kettő együvé tartozó, egymást meg-

* L. a leg. matr. szó használatára: «Des Gesammten fürstl. Hauses Sachsen gründlichen Bericht etc.» *J. J. Moser:* Beylagen zu Franz d. I. Wahlcap. 125. s k. l. Továbbá Heffter i. m., a hol a Missheirath-tal szemben mindig legitime Ehe említtetik. Ily kérdések mint quaestio legitimi matrimonii tárgyaltatnak.

határozó kellék: utód az osztrák főherczegségben. Már most igaz az, hogy az osztrák főherczegségben utód csak nem morganatikus és nem Missheirathból eredő leszármazott lehetett. Ámde e kitételeknek fentebb adott meghatározásából kitűnik, hogy itt a mi törvényeinkben ezzel a szóval nem bizonyos minőségek együttes meglételét akarták röviden vagy kényelmesebben kifejezni, hanem azt, hogy magyar király csak az lesz, a ki Ausztriában legitimus successor. Nem azért használják az Austriæ Archidux kifejezést, hogy ezzel a rövid két szóval kényelmesen és röviden kifejezzék és megállapítsák a trónutódtól megkivántató kellékek hosszú sorát, a helyett, hogy azokat egyenkint fölsorolnák, hanem mert nekik a successor Austriæ Archidux kellett királynak. Vagyis nem törődtek azzal, Missheirathból-e vagy nem, morganatikusból vagy nem születik-e, azt nem szabályozták, csak arra ügyeltek, hogy successor legyen Austriában. Ámde tegyük föl egy perczre, hogy igen is, ezzel a szóval Archidux, például, meg akarták állapitani azt, hogy az egyenrangú házasságból és azt is, hogy nem morganatikus házasságból született legyen a királyunk.

Ennélfogva a morganatikus házasság is, és a Missheirath is a származásnál mint kizáró okok a mi törvényünkben meg lettek állapitva. És miután benne vannak törvényünkben, ma is e törvény erejével ható, fenálló érvényes szabályok. Ámde láttuk, hogy 1723-ban, de azután sem tudták pontosan megmondani, mi az a notorische Missheirath, tehát az a Missheirath, a mit a mi törvényünk ezen felfogás szerint megállapit. A rendek tehát törvényileg ezt megállapitották, a nélkül, hogy tudták volna, hogy mit állapitanak meg. És a mi fő, a Missheirath intézménye maig is fenállana jogunkban, és külön fenállana a morganatikus házasság intézménye is, úgy a mint az 1723-ban volt. Volna tehát egy oly ma is érvényes, törvényes intézkedésünk, a melynek jelentését és tartalmát az 1723-iki németországi jogállapot megvizsgálásából és tudásából kell meritenünk, oly jogállapotéból, a mely nemcsak ma és nem is az azóta elmult idő elmosó hatása folytán kétes, de akkor is bizonytalan és tisztázást nem nyert kérdés volt.*

* Az akkori közfelfogást talán legjobban feltünteti valamely az időbeli kézikönyv. S ily czélra épen a legalkalmasabb J. J. Moser, a

De továbbá nem is egyeztethető össze az 1900: 24. tcz. az 1723-ikiról adott ily magyarázattal. Az 1723-iki jogi helyzet szerint nem succedál a morganatikus vagy a Missheirathból származó ivadék. Missheirath pedig 1723-ban a Habsburg házban csak az a notorikus Missheirath; ezt kell tartanunk, mert ellenkező házi szabályt, megállapitást nem ismerünk,* a szokásjog pedig csak annyit tartalmaz, azt a bizonytalan fogalmat, a mely legfölebb a polgári renden levőkre vonatkoztatta a Missheirath fogalmát. Már most az 1900-iki házasság semmi esetre sem Missheirath az 1723. értelemben véve; de nem is morganatikus, mert a declaratio, a mely törvénybe igtattatott, s a melynek az

lelkiismeretes gyüjtő, a ki azonban különleges kombinácziókba bocsátkozni nem szokott. Ő Compendium Juris publici Regni moderni Germanici czímű művében, mely 1831-ben adatott ki, következőket tanítja a Reichsstandokról. «... seynd dieselbigen, vermöge Reichsherkommens verbunden, sich eine Standes-mässige Gemahlin auszuersehen, wann anderst die Gemahlin und Kinder gleicher Würde theilhafftig werden und resp. des Vatters Lande erben sollen». És bár vannak, a kik azt tartják, hogy ily főrend bárkit elvehet, és hogy neje a házasság által a férj rangját megkapja: «alleine diesem wiederspricht die Reichskundige Praxis. Dises aber ist meher unlauter, Was eine Standes-mässige Gemahlin seye: Dasz eines Chur-Fürstens oder Fürstens Ehe mit einer Gräfin alten Geschlechts, eines Grafen aber mit einer alten oder neuen von Adel nicht unstandesmässig seye, ist wohl richtig. Aber die Vermählung eines Chur-Fürstens oder Fürstens mit einer neuen Gräfin, oder alten oder neuen Freyin oder von Adel Standes-mässig seye? ist fast schwer zu sagen; indeme so wohl gerichtliche als aussergerichtliche Exempel finden, so wohl dass sie für Standes-mässig gehalten worden seynt, als nicht. Eines Fürstens, ja auch Grafens Ehe aber mit einer Person bürgerlichen Standes ist ohne Zweifel für eine ungleiche Ehe zu halten, ob auch gleich der Gemahlin Vatter ein Graduatus, welche sonsten in denen Reichsgesetzen denen von Adel auf gewisse Art gleich gestellt werden, gewesen wärde. (281—2. l.)

* L. Heffter: i. m. 44. l., a ki eredményeit ugy formulázza: «Es gab ausser dem in der Wahlcapitulation aufgestellten Princip und den unstreitig dahin gehörigen Fällen gar kein gemeines weder geschriebenes noch ungeschriebenes Recht. Die Autonomie der Häuser des hohen Adels eines jeden für sich, war die einzige Rechtsnorm. Wo sie fehlte, konnte nur der allgemeine sich von selbst verstehende Grundsatz entscheiden, das Ehen ohne entgegenstehendes Verbotsgesetz alle Wirkungen, die sich an die Rechtmässigkeit einer ehelichen Verbindung knüpfen, haben müssen».

1723-iki törvényekkel való egyezősége kimondatott, nem a házassági szerződésre, tehát a házasfelek megegyezésére alapítja a successio kizárását, hanem a nem egyenjoguság tényére. Figyelembe veendő még az is, hogy a declaratio ezen házasságot «nem egyenjogu, hanem morganatikus» házasságnak nyilvánitja, vagyis itt már az 1723-kori különválasztása a morganatikus és Missheirathnak megszünt s a törvény mégis azt mondja, hogy a declaratio az 1723-iki tvek rendelkezéseivel egyezőnek találtatott. Továbbá figyelembe veendő, a mit már az országgyülésen is felhoztak, hogy ha az egyenrangu házasságok tekintetében csakugyan az 1723-iki állapot petrificáltatott a mi törvényünk által, hogyan lehet az 1815. és 20-iki wiener Schlussakte irányadó az egyenranguság kérdésének elbirálásánál? Továbbá kérdés, lehet-e azt állitani, hogy ha az 1900: 24. tcz. hozatala előtt, mert az a helyzetet lényegesen megváltoztatta, — az uralkodóházban el akarták volna ejteni az egyenrangu házasság intézményét, el a morganatikus házasság lehetőségét, azt csak ugy lehetett volna, ha a törvényhozás, egy az 1723-iki törvényeket módositó ily értelmü törvényt hoz?

Mindezek oly kérdések és ellenvetések, a melyekkel szemben az 1723-iki törvényeknek oly magyarázatát, a mely szerint egyrészt minden a trónöröklésnél szóba jöhető kérdés benne szabályozva van, másrészt hogy benne így a morganatikus és Missehe is meg vannak állapitva azok 1723-iki értelme szerint, elfogadni nem tudom.

Az egész 1723-iki törvényalkotás, annak egész rendszere arra utal, hogy maga a törvény mindent nem szabályozott, nem is akart szabályozni, hanem hivatkozott némely más szabályozásra, s azt egyszerüen magáévá tette.

III.

Az kétségtelen, hogy még azok is, kik azt tartják, hogy az öröklési rend szabályai mind kifejtve benne vannak a magyar törvényben, még azok is kénytelenek némely részletet az 1723: 1. tczikkben keresni, azok sem állithatják, hogy ez az 1723: 2. tczikkben meg volna található. Hiszen egyebet nem emlitve

e törvényczikkben például egy szóval sincs emlitve a férfiaknak a nők fölött való elsőbbsége az utódlásnál, a mi pedig a sorrend szabályozásának egyik leglényegesebb pontja. Ha ez így van, már maga ez a körülmény is gondolkodóba ejthet. Mert kétségtelen az, hogy a nőági successio megállapitását, *a jogszabályalkotást* az 1723: 2. tczikkbe akarták foglalni a rendek, és nem az 1723: 1. t. czikkbe.

Hogy magok a rendek így fogták föl, kitünik már a t. czikkek rubrumaiból. Az első törvényczikk czime ez: Status et Ordines Regni, Partiumque eidem annexarum, Sacræ Cæsareæ et Regiæ Majestati pro Libertatum, et Prærogativarum, Earundem Paterna, et Clementissima Confirmatione; et Suæ in medium Statuum Sacratissimæ Personæ adventu; gratias quam maximas referunt. Egy szó sem tehát arról, hogy itt a nőági successio megállapitása történnék, mig ellenben a második tczikk czime: De Regia Hæreditaria Sacratissimæ Cæsareæ, et Regiæ Majestatis sexus fœminei Augustæ Domus Austriacæ in Sacra Regni Hungariæ Corona, et Partibus eidem ab antiquo, adnexis, continua successione.» Deák Ferencz is, úgy látszik, így tartja, mert a midőn «Adalék a magyar közjoghoz» czimü munkájában a függelékben némely törvényt közöl, elsőnek, ezzel a megjegyzéssel «A sanctio pragmaticára vonatkozó 1723. évi tczikk» a 2. tczikket s utána a harmadikat közli, s csak egyebek közt később az elsőt. Ugyancsak a 2. törvényczikket jelöli meg Cziráky is annak, a mely a nőági örökösödést megállapitja.[1] Hasonlókép Boncz;[2] Máriássy.[3]

De igazolja ezt magoknak az illető törvényczikkeknek a tartalma, helyesebben a szövegezése. Mig a második törvényczikk, az ország, illetőleg a rendek nevében szól, és jogtételeket állapit meg, azt mondja, hogy Jus hæreditarum transferunt, successionem acceptant, successionen stabiliunt . . . observandam determinant, Consuetudinem reservant, addig az első törvényczikk egész formájára nem egyéb, mint a rendek hálálkodása a királyhoz, hogy a felajánlott női successiót kegyesen elfogadta.

[1] Conspectus 73. l.
[2] Magyar államjog 237. l.
[3] M. o. közjoga 141. l.

Hogy e törvényczikk e minősége megitélhető legyen, itt közlöm Salamon magyar forditásában.* Miután a törvényczikk bevezetésében általában köszönetet mondanak a király gondoskodásáért, jóindulatáért, hogy összes kiváltságaikat, jogaikat s törvényeiket megerősitette, «legalázatosabb s a mennyire tőlük telik, ő császári királyi szent felségének legnagyobb köszönetet mondanak, azért is:

1. §. Hogy midőn legfelségesb ausztriai háza nőága is, ennek s az ettől leszármazandó ivadékoknak kihaltáig Magyarország királyi koronájára s azon szent koronához tartozó reszekre, országokra és tartományokra az ország és hozzákapcsolt részek összes karainak és rendeinek egyhangu szabad szavazatával kikiáltatott (és ugyanazon karoknak és rendeknek szent császári és királyi felségedhez Bécsbe küldött ünnepélyes deputatiója által meghivatott);

2. §. Ezen ajánlatot is méltóztatott oly kegyesen és kegyelmesen s hálás indulattal fogadni s hű karai és rendei kegyes és üdvös kivánatainak nemcsak helyt adni;

3. §. Hanem a magyarországi királyság koronájában és a hozzákapcsolt részekben, országokban és tartományokban olyan successiót, azon elsőszülöttségi sorban, mint a fiágbelieket, ő császári királyi szent felségének Németországon belül és kivül fekvő örökös többi országaiban és tartományaiban már általa rendelt, megállapitott, közzétett és elfogadott rendszabály szerint, elválaszthatatlanul s a vérségi izek egyenlő voltában a fiág előjogának tekintetbe vételével, kiván irányoztatni, fentartatni és megőriztetni;

4. §. Ugy, hogy az Ő nő- vagy fiörököse, a ki a fenséges ausztriai ház előrebocsátott országainak és tartományainak az emlitett, a fenséges ausztriai házban elfogadott elsőszülöttségi rendszabály szerint örököse: az utódkövetkezésnek ezen és minden jövendő esetekben épen azon örökösi jogával Magyarország és a hozzákapcsolt, szinte feloszthatatlanokul értendő részek,

* Megjegyzem, hogy ez itt a Szluha-féle propositio fordítása, mely a törvénytől abban különbözik, hogy az itt zárjelben közlött megemlítése a bécsi küldöttségnek abból hiányzott és csak a tárgyalás során vétetett föl.

országok és tartományok csalhatatlanul leendő királyának is tartassék és koronáztassék.»

Figyelembe veendő e törvényczikk tartalmának megitélésére ezen törvények létrejöttének a története. Az országgyülés maga kezdeményezi a már jól előkészitett nőági örökösödés behozatalát 1722 junius 30-iki ülésében. A kérdést, mely óvatosan, s távolról már a regalisban (máj. 1.) megpenditettetik, Nagy István alnádor, a personalis helyettese az elnöklésben, veti föl; «si autem interregnum evenire contingeret, quantæ calamitates ejusmodi occasione evenire solerent notorium esse. S ezért szükséges, ha a király fiörökösök nélkül halna el ut de successore in tempore Regnum sibi prospiciat.»* Majd Szluha hosszabb beszédben ajánlja a nőági öröklés elfogadását, de minden részletezés nélkül, sőt azt egyenesen a Hármas könyvből vezeti le. A mágnások mindjárt hozzájárulnak «omnino secundare velle, ita ut votis coalescentibus etiam cum aliis Regnis et Provinciis ad sacram Regni Coronam spectantibus haec Successionis acceptatio intelligatur». Az elhatározás tehát teljes általánosságban arra vonatkozik, hogy a nőági successiót felajánlják s ezt küldöttség utján teszik. És gróf Csáky, a küldöttség szónoka, is csak azt mondja, a rendek abban egyeztek meg, és felségedet arra határozták kérni «Ut hæreditarium Mttis Vræ pro Sexu Masculino Hungariæ Regnum cum omnibus Regnis et Provinciis ad S. ejus Coronam pertinentibus, recuperatis, et DEO auspice recuperandis (casu) (quem DEUS optimus maximus clementes avertere dignetur) defectus sexus masculini nunc pro tunc et in perpetuum etiam pro sexu Fœmineo clementer acceptare dignetur; servato semper per styrpes Primogenituræ jure et ordine».**

* Acta Diæt. 1722. Nemzeti Muzeum 562. fol. lat.

** Act. Diæt. Különben, hogy a részletekkel azután is mily keveset törődtek az országban, jellemző példa rá Szatmárvármegye közgyülésének jegyzőkönyve 1722 okt. 7-éről. A pragmatica sanctio elfogadása im.ennyi nyomot hagyott a vármegye jegyzőkönyvében:

«Tettes nemzetes és vzlő Eötvös Miklós Ur eő Kglme az mostani Diætára lött Ablegatiojárul tévén Relatiótt, az tőb Discursusi közöt declarálta, hogy in defectu Sexus Mascullini az Felséges Austriai Háznak egyedül csak az mostani Felséges Római császár és koronás király

Idáig tehát minden csak előkészités. Épúgy a julius 8-iki királyi propositio, a melylyel az érdemleges munka kezdődik. Ebben a király többek közt ajánlkozik arra, hogy ezen successiót oly módon fogja rendezni, mint más országaiban rendezte es a rendeket minden jogaikban meg fogja tartani. (Ita vicissim benefata sua Majestas sacratissima hujusmodi successionem ad eum, quo in aliis regnis suis hæreditariis et ditionibus ordinata jam est, modum, ordinaturam, ipsosque status et ordines in omnibus . . : juribus . . . conservaturam offert).

Ez alapon foglalkoznak érdemben a kérdéssel julius 11-én (és nem 12-ikén, mint Salamon mondja), * midőn az alnádor inditványára a királyi propositiókat ujra előveszik. És a mint a feljegyzés mondja :** «veluti iterum etiam relectæ sunt, in quibus occurrit in primævis Paragraphis Suam Majestatem provocare se ad acceptationem Augusti Fœminei Sexus ad normam extranearum Provinciarum. Necessarium itaque foret cognoscere modum et formam ejusmodi successionis in aliis Regnis Provinciis observandæ veluti etiam ejusmodi instrumenta eatenus emanata ac sub vidimatis Copys ad manus habitura perlecta sunt.» A 16-iki ülésen olvassa aztán föl Szluha a készitendő törvény szövegét. Miután el lett fogadva, inditványozza az alnádor, hogy az unio iránt a többi örökös országokkal s tartományokkal is lépjenek egyezségre, a mi elfogadtatott. (Mint tudjuk, ezt a király feleslegesnek nyilvánitotta válaszában) A főrendek is nyomban elfogadták az egészet, «et quo ad unionem approbant intentionem, *et norma successionis reliquarum Provinciarum fiat* salvis juribus et immunitatibus Regni permanentibus.»

A mint ezen törvények megalkotásának e vázlatos történetéből kitünik, az 1. törvényczikk tulajdonképen csak az előzményeket adja elő, s azokért való köszönetét. Hogy a rendek szabadságának föntartását önként biztositotta (lásd a kir. proposi-

urunkrul condescendált leány Ágnak successióját acceptálta legjen az Ttes nemes Országgyülése semper penes Primogenituram perman.» — Tehát a követ még a felől sem volt tájékozódva, hogy miféle ágak successióját fogadták is el.

* I. m. 169. l.

** L. id. Acta D.

tiókat) hogy a nőági successio elfogadásához hozzájárult, hogy kegyes volt kijelenteni, hogy az öröklési sorrendet ugyanoly módon kivánja rendezni, s megtartani, mint egyéb országaiban, úgy, hogy ugyanaz legyen Magyarországban a király, a ki Ausztriában örökösödik. Mindezek a királynak a nyilatkozatai, melyekért a rendek köszönetüket fejezik ki. A successiónak az ország részéről való elfogadása a 2. törvényczikkben van. És ebben az elsőszülöttségi sorrend nincs részletesen szabályozva. Az van mondva, hogy ugyanazon elsőszülöttségi sorrend szerint, a melyet a király egyéb országaiban megállapított. Ennélfogva ezt fogadják el, ezt a sorrendet. A mit mutat, a főrendektől jött, s imént közölt üzenet azon kitétele, hogy «Norma successionis reliquarum Provinciarum fiat.»

Tehát az egész szerkesztés methodusát abban vélem föltalálni, hogy a 2. törvényczikkben fogadja el az ország a nőági successiót, megállapítván annak terjedelmét, vagyis azon ausztriai successorok körét, a kiket a maga királyainak elvállal, s így ebben eltér, a mint azt már Deák Ferencz kifejtette* az osztrák pragmatica sanctiótól. De ezen körön belül sorrend tekintetében ő is azonos akar maradni, hisz az egésznek alapgondolata arra van fektetve, hogy unio álljon fönn Magyarország s a többi örökös országok közt. Itt tehát elfogadja azt az elsőszülöttségi sorrendet, a melyet a király egyéb országaira megállapított. De ezen elsőszülöttségi sorrendet nem látatlanban fogadja el, hanem azt, a mit a hiteles másolatban, mint az ott megállapított sorrendet, elébe terjesztettek.** Ezen sorrendi szabályozásról neki tudomása volt, ennek tudatában fogadta azt el, csak nem igtatta be a maga szövegébe, hanem hivatkozik arra, utal rá. Ennek előzménye az 1. törvényczikk, a hol a királynak való köszönet formájában szintén előadják, hogy hogyan értették ők azon ottani szabályozást, a melyet aztán a 2. törvényczikkben elfogadnak.

De ez az ő megértésök, a mint az 1. törvényczikkben adatik, nem kielégítő és ha csak azt követnők, a mi ott kimondva

* L. Adalék 60. s k. l.

** Egy tájékoztató irat «*Genuina Informatio*» kiséretében, a melyet a Függelékben közlök. Ez iratból pontosan megállapítható, hogy mely okmányok hiteles másolatai lettek az országgyülés elé terjesztve.

van, kiegyenlíthetetlen ellentét lenne a két öröklési rend között. Kossuth Lajos méltán megrójja a törvénykönyvnek sok helyütt érthetetlenségét* különösen a 2. törvényczikk 5., 6. és 7. §-aiban. De ezeknél sokkal súlyosabb az, a mit fentebb érintettem, a mit egy igen lényeges pontra nézve az 1. törvényczikk 3. §-a mond. Ott köszönet mondatik azért is, hogy ezt az örökösödést Magyarországon oly módon kivánja rendezni, megtartani és megőrizni, mint Németországban s azon kivül fekvő örökös országaiban és tartományaiban már szabályozta, inseparabiliter, habitaque in graduum æqualitate, ejusdem lineæ prærogativæ masculorum ratione.» Ezt a helyet Salamon így fordítja: elválaszthatlanul s a vérségi ízek egyenlő voltában a fiág előjogának tekintetbe vételével.** A Márkus-féle új törvénykiadás fordítása im ez: «elválhatatlanul s ugyanazon ág fokozatának egyenlősége esetében a fineműek előjogának figyelembevételével». Úgy vélem egyik fordítás sem helyes. Az ejusdem lineæ nem a graduum birtokosa, hanem a masculorum mellett, mint genitivus qualitatis áll, tehát úgy fordítandó, hogy . . . az ízek (vagy fokozatok) egyenlősége esetén (egyenlőségében), ugyanazon ágban levő férfiak előjogának figyelembevételével. De mindhárom versio szerint, a latin szövegnek bármikép való fordítgatása szerint is csak az az értelem hozható ki ebből, hogy a férfiak elsőbbsége a succedálásban csak az ízek egyenlősége esetén áll be ugyanazon főág körében is. A mi pedig a nyilvánvaló gyakorlattal s köztudattal teljes ellentétben áll. Közfelfogás, hogy a míg a főágban férfiak vannak, azok mind megelőzik a nőket. Míg ezen törvényhely szerint például Ő Felsége után leányunokája következnék, nem pedig unokaöcscse. Vagy legfeljebb ha a canonjogi ízszámítás szerint egyenlő ízben rokonnak tartjuk az unokát az unokaöcscsel, beállna a női öröklés, ha nem volnának Ő Felségének fivérei s unokaöcscsei, hanem távolabbi férfi rokonai. De nemcsak a kétségtelenül elfogadott és ellentmondás nélkül gyakorlatba vett sorrenddel ellen-

* Irataim II. 259. l. Hasonlókép nyilatkozik Thaly is 1900 nov. 7. képviselőházi beszédében. «Kuszált, sokszor szövegében is laza, egymásnak ellentmondó szövegü» stb.

** I. m. 172.

kezik e szabály, hanem ellenkezik a vonatkozó osztrák házi öröklési sorrenddel, a melynek pedig, vagy legalább is értelmének, hű reprodukálása akar lenni. Tudjuk, hogy az osztrák sorrend az 1713-iki declaratióban és ezt kiegészítőleg az 1703-iki pactum mutuæ successionisban van megállapítva. Ezekben pedig erre a kérdésre vonatkozólag a következőket találjuk.

Az 1713. április 19-iki Károly-féle declaratioban semmit. Ott csak az van mondva: Auf Ihres, t. i. Károlynak, männlichen Stammens Abgang aber ... auf die ehelich hinterlassende Töchter allezeit nach Ordnung und Recht des Primogenitur gleichmässig ohnzertheilt kommen. Fernersin Ermangelung oder Abgang des von Ihrer kais. Maj. herstammender aller ehelichen Descendenten männ- und weiblichen Geschlechts dieses Erbrecht ... auf Ihro Mtt. Herrn Bruders Josephi etc ... nachgelassene Frauen Töchter und dero eheliche Descendenten etc.

Míg ellenben a pactum mutuæ successionisban megállapíttatik, hogy a fiági férfileszármazók a nőági fi- vagy nőleszármazókat örök időkre megelőzzék (æternum præferatur) vagy másutt, hogy harum (a nőknek) omnium et procedentium ex iis marium utriusque stirpis successione ... post omnes utrinque mares per lineam masculinam Descendentes legitimos quolibet gradu sint aut cujuscunque lineæ, semper rejecta.»

A mint látjuk, tulajdonképen itten sincsen közvetlenül szabályozva a szóban forgó eset. E pactumban is csak az van mondva, hogy a fiági férfi leszármazók, tehát a József vagy Károly fiági férfi leszármazói minden időkre megelőzik az összes nőági akár férfi akár női leszármazókat. Már most ezen elvet, hogy a fiági férfi leszármazók mindig megelőzik a nőági mindenféle leszármazókat, kell combinálni az 1713-iki declaratióban valamint az 1723: 2. törvényczikkben megállapított azon szabálylyal, hogy először Károly egész ága, tehát férfi és női maradékai mind, succedál, ezek kihalása után Józsefé etc. Így jön ki, hogy Károly főágán belül, ha egyszer férfiágra tértek, mint ez Mária Terézia után megtörtént, a férfiági férfi leszármazók mindnyája megelőzze a nőket. Vagyis az 1. törvényczikkben foglalt ezen szabály csak akkorra szól, midőn a különböző nőágak közt kell a sorrendet (a főágakon belül) megállapítani; ekkor van *csakis in graduum aequalitate* a férfiaknak előnyök.

De nem szabályozza azt az esetet, mely jelenleg és hosszú ideig nálunk is volt és lesz, hogy t. i. már áttértünk egy nőágon belül a fiági öröklésre.

Az 1723 : 1. törvényczikk említett szabálya tehát nem egyezik sem az osztrák öröklési renddel, sem a mai közmegállapodott és tényleg is érvényesülő fölfogással. Ez a tény is megerősít azon fölfogásomban, hogy a nőági örökösödés szabályozását a 2. törvényczikkben kell keresni, annyival is inkább, mert mint láttuk, az első czikk csak azt mondja más formában, mint a mi a másodikban, mint megállapítás még több mással együtt benne van; az az egy pedig, a mivel többet mond az első czikk a másodiknál, az hiányos és nem egyezik az egész törvényhozási mű alapgondolatával, az ugyanazonos öröklési rend megállapításával, s nem egyezik a tényleg élő joggal.

Ha már most az 1723: 2. törvényczikk szabályozásait magunk elé állítjuk, világosan előtünik, hogy mi van benne szabályozva és mi nincs.

Ha a király fiágának magva szakadna, a rendek átszállítják az uralkodásban való utódlás örökletes jogát vagy magyarosabban az utódlást örökletes jogon az ausztriai ház női ágára is, és pedig első sorban a Károlytól leszármazottakra, ezek kihaltával a Józseftől és ezeknek is kihaltával a Lipóttól leszármazottakra és az ausztriai főherczegségben törvényszerű, római kath. utódaikra, akár férfiak akár nők legyenek, azon elsőszülöttségi rend szerint, a melyet a király megállapított más országai számára is, a mely más országai az előrebocsátott jogon és renddel feloszthatlanul etc. birtoklandók. Igyekeztem egyszerűsiteni a törvény példátlanul zavarosan szerkesztett szövegét, és itt csak azt akarom kiemelni, a mit már említettem is, hogy mind e dispositiók két irányban akarnak eredményt elérni: egyrészt, hogy a Habsburgok nőági leszármazói kerüljenek Magyarország trónjára, másrészt és főkép, hogy biztosittassék addig, mig az elvállalt nőágak trónon lesznek, az uniója Magyarországnak a röviden szólva, osztrák tartományokkal.* Hogy a Habsburg

* Ma már alig tudjuk elképzelni annál kevésbbé átérezni a kimerült nemzetnek aggódását a török veszély miatt, mely még akkor nem látszhatott végleg elhárítottnak és ebből következőleg biztos szövetség után való vágyódását. Milyen jellemző erre, mikor pld. Szatmármegye

nőági leszármazók jussanak a trónra, azt biztosítják azon rendelkezések, melyekkel a Károly, a József, a Lipót nőági leszármazóit nevezik meg, mint a kikre a successio átruháztatik. De még van valami, a mi szintén arra szolgál, hogy azon női leszármazókat határozzák meg, a kik öröklésre juthatnak; az, hogy az utódlás az ausztriai főherczeg-utódoknak adatik. Vagyis nem minden descendens ex lumbis, még csak nem is minden magyar értelemben vett törvényes örökös, hæres, hanem csak olyan descendens, a ki successor is az archiducatusban. A ki nem lehet successor az archiducatusban, az nem is lesz magyar király, hiszen az nem is fogja hereditarie possidere azon németországi s azon kivüli örökös országokat sem, a mi pedig szintén föltétele annak, hogy magyar király lehessen. Ennélfogva törvényünk csak azt állapította meg a nálunk trónra kerülő egyik kellékének, hogy az ottani szabályoknak megfelelő, tehát legitimus successor legyen ott; de hogy ennek az ottani successiónak mik legyenek a kellékei, azt nem állapítja meg, nem is akarja mind maga megállapítani, azzal nem törődik. Hogy ez így van, bizonyítja az, hogy azt a kelléket az ausztriai successorságban, a mit maga is fontosnak tart, maga is kiteszi, a maga feltételéül is kitüzi, t. i., hogy római katholikus legyen. Ez a többi tehát, a mely az ottani successorságra föl van állítva, szabadon hagyatik, a magyar törvény azt át nem veszi s így le nem köti. Nem köti tehát le sem az egyenrangúságot, sem a morganatikus házasság kizárását. Ha odaát föntartatik, ha szabályai módosittatnak, ha eltörültetik, a magyar állam abba bele nem szól, az az ausztriai successorságnak előföltétele: az ország csak azt vizsgálja, hogy legitim ausztriai successor-e az illető. És itt jutunk annak meghatározására, hogy

1722. évi követi utasításában azt mondja, hogy «minden kegyes Monarchának s fejedelemnek véle született Atyáskodó Gondviselése Magával hozza, hogy jó ideén Isten által Vezérlése alá rendeltetett országirul s Provinciáirul előre tegyen oly Dispositiót, hogy az árnyék Világbul Kiköltözése utánnis Életében Kegyes Gondviselése által *nagy Munkával szerzett kivánt és óhajtott Békességh és Csendességh megh maradjon és sok Keresztyén Véreknek kiontása, Keresztyén Lelkeknek Pogány kézre való Jutása praecludáltassék*». (A következendő Diaetán folytatandó Dolgokrul való Projectatio. Szatmármegye levéltárában 1722-ről).

tehát az ország egyszerüen, pur et simple királyának ismerje-e el azt az ausztriai successort vagy meddig terjed önálló vizsgálati joga? S ekkor kitünik, hogy az ország önállósága, a koronázás és így a trónra kerülő elismerése körüli jogai mit sem szenvednek ily magyarázat mellett sem. Az ország igen is országgyülése által megvizsgálja, nemcsak hogy descendens-e, hanem azt is, hogy római katholikus vallású és legitim successor-e Ausztriában. Vagyis a legitimitását, hogy a successióra vonatkozó érvényes ottani szabályok és azon általunk elfogadott öröklési sorrend figyelembe vételével legitim successor-e, birálat tárgyává teszi, és csak igenlő esetben koronáz. Ebből már most az következik, a mi eddig nem történt meg, és az ország erre vonatkozó joggyakorlásának akadálya, hogy szükséges az ausztriai főherczegi successio szükebb kellékeit nyilvántartani, hitelesen tudni azok megváltoztatásának módját, hogy így az országnak mindig módjában legyen azt megbirálni, hogy érvényesen létrejött szabály szerint successor-e az, a ki az ő trónjára jutandó volna. Így tehát például az egyenrangú házasság kérdésében szükséges volna pontos és hiteles közlése annak, hogy az ausztriai successióban mint és mennyiben kivántatik egyenrangú házasság, hogy ily szabály ki által hozatik és hogyan változtattatik meg törvényesen odaát. Így adott esetben az ország itéletet formál magának arról, hogy vajjon az az egyén, a ki Ausztriában mint successor szerepel, legitim successor-e? Vajjon pl. érvényesen törültetett-e el odaát az a szabály, a mely egyenrangú házasságot kiván, és így ezen most jelentkező successor, a ki tegyük fel, nem egyenrangú házasságból született, legitim successor-e oda át, vagy nem.

Vagyis összefoglalva: a magyar törvény megállapította, hogy származására nézve kinek ad successiót a királyságban, de még hozzákötötte, hogy törvényes ausztriai utód is legyen. Ennélfogva nem ismer el királyának olyat, a ki talán törvényes ausztriai utód odaát, de nem tartozik azon leszármazók körébe, a kiknek a magyar tv. utódlási jogot ád; viszont nem ismeri el királyának azt sem, a ki ugyan mint descendens megfelelő leszármazású, de nem legitim ausztriai successor. Azt, hogy az ausztriai legitim successionak mik legyenek a kellékei, a mi törvényünk nem határozza meg, de miután maga kikötötte,

hogy ottani legitim successor legyen a mi királyunk, maga birálja meg, hogy törvényesen az ott érvényes szabályok értelmében ottani legitim successornak tekinti-e, vagy nem.

De épen e successor minőség átvezet bennünket a törvényben foglalt megállapítások második csoportjához, mely az unio biztositását czélozza. Erre vonatkoznak azon kellékek, hogy ugyanazon elsőszülöttségi sorrend szerint szállítja át, a melyet Ő Felsége többi országaira megállapított, hogy ezen többi országokat azon successornak ugyanazon jogon és rendben kell birnia, a mely fent említtetett, (Jure et Ordine præmisso) vagyis, a mit később újra kimond, örökletesen és a fiágak ugyanazon, Károly, József, Lipót-féle sorában és végre, hogy ezeket a tartományokat indivisibiliter ac inseparabiliter in vicem et insimul kell neki birnia és együtt Magyarországgal. Nem akarok most arra a vitakérdésre kitérni, hogy a birtoklásnak ezen határozói Magyarországra is értendők-e, vagy nem, a most fölvetett kérdésre csak az lényeges, hogy mindenesetre vonatkozik az osztrák tartományokra, s azt senki kétségbe nem vonja. Az itt felhalmozott négy synonimának valami lényeges külön-külön jelentést tulajdonítani, úgy vélem, fölösleges fáradság; ez itt nem egyéb, mint a mult századok jogi műnyelve halmozottságának egy példája, a mikor valamely kötést sokkal erősebbnek tartottak, ha ott az összes feltalálható synonim kifejezéseket fölhasználják, hogy így scholastikus szómagyarázatokkal való elferdítés vagy elmagyarázásnak elejét vegyék. Mind a négy csak az oszthatlan együttes birtoklást akarja jelenteni az osztrák tartományokra nézve. Látjuk tehát, hogy itt is egy további föltétel van a trónra kerülő minősége tekintetében, a mely correlatioban van az Austriæ successor Archiduxszal, hogy osztatlanul birja és örökletesen az osztrák birtokokat. Ez a megállapítás okozza aztán, hogy az az Austriæ Archidux tényleg mint uralkodó jelentkezik mindig, vagyis az ausztriai uralkodó az, a ki a mi királyunk lehet. De hogy ez így elérhető legyen, csak természetes annak megállapítása, hogy ugyanazon elsőszülöttségi sorrend szerint szállítja át a koronát, az uralkodást a mi törvényünk, a mely Ő Felsége által ezen többi örökös országaiban lett megállapítva. De magát ezen elsőszülöttségi sorrendet a törvény nem közli; láttuk, hogy a mit az első czikkben közöl, az sem

megfelelő: hanem a törvény egyszerűen hivatkozik azon elsőszülöttségi sorrendi megállapításokra, a melyeket az uralkodó odaát tett, s azokat elfogadja. Ennélfogva ezen elsőszülöttségi sorrendi szabályok az osztrák megállapításokban keresendők s ezekre incorporative utal törvényünk. Ennélfogva miután stabilitum ordinem-et említ a törvény, azt az akkori megállapításokat fogadja el, teszi ezen utalás által a törvényünk alkatrészévé, és így azok a mi törvényünk által fixirozott elemei az öröklési kérdések szabályozásának és épen ebben különböznek az osztrák successori minőségtől, mint szintén a mi szabályozásunkba belejátszó idegen szabályozástól. Vagyis összefoglalva: a mi öröklési törvényünk két pontban vonatkozik idegen jogra; successor archidux minőségnek megállapításával és az elsőszülöttségi sorrendnél. Míg azonban az elsőnél azon idegen jogot meg nem köti, magáévá nem teszi, vagyis nem incorporativ utalást végez és így ez, hogy úgy fejezzem ki magam, rajta kivül álló mozgó eleme a szabályozásnak, addig a másik, midőn az elsőszülöttségi sorrendet nem maga fejti ki, hanem hivatkozik az osztrákra, s azt magáévá teszi és így itt incorporative utal, azt a tartalmat e törvény alkatelemeivé teszi, annak megváltoztatása reánk való kihatásában csak törvényünk megváltoztatásával történhetnék.

Mindezekből már most következik, hogy közjogi anyagunk egyik legfontosabb részében nagy hiányosságot mutat addig, míg a házi törvényeknek azon ide bejátszó mozgó, vagyis tőlünk függetlenül módosítható alkateleme hitelesen meg nem ismertettetik annak hiteles közlésével is, hogy e szabályok módosításának mi a legalis formája. És ugyanennek kell történni mindannyiszor, valahányszor e szabályok megváltoztattatnának. Mert csak így van módjában az országnak szükség esetén azon elbiráló jogát gyakorolni, melyet az osztrák successio legitimitása tekintetében, természetesen a maga számára való applikáczió végett, ezen törvényben magának fentartott. Kissé sajátságosnak és szokatlannak tűnhetik föl e constructio, mikor ily elbirálásnak eddigi gyakorlatunkban semmi nyomát sem látjuk. Ez természetes is. Az esetek világosak és kétségtelenek voltak; és mint a hogy a megszokott és semmi akadályba nem ütköző logikai müveleteknél magunknak

azok strukturájáról rendszerint számot sem adunk, s az tudatossá csak akadályok felmerülésével válik, úgy itt is. A mint controversiák merülnének föl köztünk s Ausztria közt, például regrediens öröklés kérdése vetődnék föl, azonnal igénybe kellene venni e viszony legélesebb logikai analizisét, s ennek alapján meghatározni, hogy e kérdésben mily joga van az országnak, minő Ausztriának, hogy úgy a nőági öröklés elve mint az unio elve, mely mindkettő integrális része e szabályozásnak, kellőkép érvényesüljön. És akkor kiderülne, hogy a kérdéses egyén osztrák legitim successori mivolta, s annak országgyűlésünk által való szabad elbirálása a kérdés megoldásának törvényes módja.

Végül még csak azt akarom kiemelni, hogy e megoldás, a melyet adni megkisérlettem, csak látszólag áll ellentétben azon hiteles magyarázattal, melyben az 1723-iki törvényeket az 1900:24. tcz. részesitette. E törvény azt mondja, hogy az ott beczikkelyezett ünnepélyes nyilatkozat az 1723:1. és 2. tcz. rendelkezéseivel teljesen egyező. E nyilatkozatban a nem egyenjogú házasságból való születésnek successiot kizáró hatása ismertetik el. Tehát ez egyezik az 1723-iki törvényekkel. Fejtegetéseink is ugyanily eredményre jutottak. Azt mondja továbbá e törvény, hogy a trónöröklésnek az 1723 : 1 és 2. törvényczikkben foglalt szabályozása, úgy keletkezése, mint feltételeire és tartalmára teljesen önálló és hogy minden a trónöröklés körébe tartozó kérdések annak rendeletei szerint itélendők meg. Úgy vélem, hogy incorporativ és nem incorporativ utalások egy törvényt sem keletkezésére, sem föltételezéseire, sem tartalmára nézve nem tesznek önállótlanná, valamint, hogy a trónöröklésre vonatkozó minden kérdés annak rendelkezései szerint itéltetik meg akkor is, ha azon rendelkezéseknek az általam fejtegetett tartalmat adjuk is. Csak az út, melyen haladtam volt, eltérő, de az eredmények mind az állam önállóan alkotott törvényeinek rendelkezéseiből voltak levezetve.

FÜGGELÉK.

Genuina Informatio.*

De Statu Successionis Augustæ Domus Austriacæ in Regnis, Ditionibus et Provinciis, sibi subjectis hæreditariis, ex Pactis ejusdem Publicis per Magistrum Franciscum Szluha Protonotarium Palatinalem deducta:

Luculenter ex Pactis Publicis constare, quomodo Augusti Romanorum Imperatores Reges etiam Hungariæ, Archiduces Austriæ magna Providentia, Cura et sollicitudine Paterna ab antiquo et recenter quoque allaboraverint, ut stabilis quæpiam norma in Augusta Domo Austriaca statueretur, per Hæredes utriusque Sexus futuris semper temporibus circa successionis eorundem Negotium in omnibus a manu Dei pendentibus casibus, indubie ac immutabiliter observanda; ne vastissima ejusdem Regna, Ditiones ac Provinciæ in quocunque demum casu separarentur, Sed potius indivisibiliter pro communi totius Regni Bono et æquilibrio inseparabiles ad (ac?) invicem manerent. Quem in finem Divus olim Imperator Ferdinandus II. in Testamento suo 10 May 1621 confecto et successive 8. Aug. 1635, ut sub A. corroborato modum et formam Succedendi, ad Fidei commissum et ut ajunt Majoratum elevavit et Filias hæreditati renunciare, Doteque Sua contentas esse debere statuit. Huic Divus olim Leopoldus, Gloriosissimæ memoriæ Imperator secutus, et velut universorum Augustæ Domus Austriacæ, hæreditariorum intra et extra Germaniam sitorum [Regnorum et Provinciarum] caput, et Moderator, eosdem in veram Masculo-

* L. Acta Diaetae 1722—3. Collectio Senioris Nicolai Jankovich Prothonotarii. Nemzeti Muzeum. 592. fol. lat.

rum Primogenituram iterato convertit, factaque inter binos serenissimos filios Suos, Josephum, Romanorum et Hungariæ, ac modernas Augustissimas Imperatorias et Regias Majestates Anno 1703 die 12. Men. 7. bris Regnorum et Ditionum Divisione, Regna Hispaniarum pro gloriosissime Regnante Sacratissima Cæsarea Regia Majestate, Germainæ vero Regna et Provincias Hæreditarias pro Divo olim Josepho ordinando, eandem solennibus etiam Pactis successoriis, a Singulis contrahentium ultro acceptatis et Juramento etiam solemnissime confirmatis stabilivit ut sub B. Numeris 1, 2, 3, et 4 vigore quorum successio Servato Primogenituræ Ordine in Regnis et Provinciis cui que sacratissimorum Filiorum consignatis, penes Sexum Masculinum Suæ Lineæ ordinata ita fuit, ut altero eorundem præmortuo et Successore Masculo carente Regna et Provinciæ eidem designata in Superstitem vel ejusdem Primogenitum indivisibiliter et inseparabiliter caderent; quamdiu eorum aliquis Masculus superesset, Feminas et inter Masculos Primogenitus, reliquos Fratres postgenitos, ab omni prorsus hæreditate, et Successione remotos haberet. Feminæ vero Dote contentari, et ultra nequidquam aliud prætendere posse et debere, de qua ulteriori Securitate, ubi casus eveniret, quidpiam cætera (?) actum et ordinatum fuit.

Hoc idem Augustæ Domus ita radicatum Primogenituræ Jus et Dispositionem etiam Sacratissima Cæsarea Regia Majestas, veluti unicus omnium Regnorum Hæreditariorum et Provinciarum post fata Fraterna in eundem præmisso Jure devolutarum Dominus et Moderator Anno 1713 Die 19. Apr., coram frequenti Intimorum Consiliariorum et Provinciarum præsidium aliorumque Ministrorum Suorum præsentia non tantum renovavit, ut sub C. sed pro potestate sibi Cæsarea et Regia et pro casu immergibili institutum, illud magis in vim Legis perpetuo valituræ, et Sanctionis pragmaticæ confirmavit ac suo modo ad Feminas quoque Archiducissas, in Defectu Masculorum ita extendit, ut servato Primogenituræ Ordine 1-mo quidem Filiæ Archi Ducissæ propriæ in quorum defectu ex Fratre Divo condam Josepho Neptes, ac tandem ex Patre olim Glorioso Leopoldo sorores Earundemque omnium utriusque Sexus Hæredes ad instar Masculinorum succederent.

Unde factum, quod serenissima Archi Ducissa Maria Josepha Divi condam Josephi Filia, serenissimi Regis Poloniarum Augusti et Electoris Saxoniæ Filio Friderico Augusto in matrimonium data, non solum tempore desponsationis, ut sub B. præscriptum primogenituræ Jus, et Succedendi obfirmatum modum in Suo respectivæ adhæsionis et renunciationis Instrumento Solenni Juramento confirmavit, seseque obligaverit; sed post Nuptias idem Juramentum et præattactam Successionis Feminese adhæsionem et aliis Juribus renunciationem ut sub C. repetito rursus Juramento iterato pro stabili agnovit.

Has proinde ab Augustis Majoribus, in Bonum, Salutem, ac Conservationem indivisibilem Regnorum suorum et Provinciarum, Archi Ducatuum, Ducatuum, Comitatuum et Ditionum, tam in Germania, quam extra illam sitarum, et per modo Regnantem Sacratissimam Cæsaream Regiam Majestatem introductas, et modo, quo supra per Eundem dilucidatas et extensas Dispositiones, ad usum et notitiam omnium publicandas clementissime jussit. Et cum eadem omnia obfirmatione Throni, cæteræque Successionis prout et perpetuam eamque inseparabilem Unionem Regnorum el Provinciarum (a qua præcipue felicitas Publica, Regnorum Salus, quies populorum et fidelissimorum Statuum et Subditorum pendet) pro scopo habeant, voluit et mandavit easdem Dispositiones in vim Sanctionis Pragmaticæ et Legis perpetue validituræ ab omnibus suscipi, ac pro perpetua ac immutabili norma stabilitæ in Augusta Domo, primo inter Mares et dein iis deficientibus inter Feminas Archi Duces Earundemque Hæredes et Posteros utriusque Sexus Primogenituræ, juxta jam designatum Successionis Linealis Ordinem accipi et in publicis Comitiis promulgari et deinceps pro certa Lege in omnibus futuris Casibus et eventibus perpetuo habeantur et attendantur. Posonii sub Generali Regni Diæta Ao. 1722 publicata.

Jogászegyleti Értekezések.

19. kötet.

20. kötet.

21. kötet.

183. **A magyar általános polgári törvénykönyv 991. §-ához: Illetlen befolyás.** Irta *Dr. Králik Lajos.*

184. **Közigazgatási biráskodás vasuti ügyekben.** Irta *Dr. Baumgarten Nándor. Dr. Balog Arnold* felszólalásával.

185. **Az állítási érdek szabályai.** Tekintettel a magyar polgári perrendtartás törvényjavaslatára. Irta *Dr. Kobler Ferencz.*

186. **Földbirtokjogunk reformjához.** Tekintettel a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetére. Irta *Dr. Fellner Frigyes.*

187. **Felebbezés és felülvizsg. a polg. perrend tervezetében.** *Magyary Géza.*

188. **Harmadik személyek javára kötött szerződések a magyar polgári törvénykönyv tervezetében.** *Dr. Baracs Marcel* előadása.

189. **Tartozások átvállalása a magyar polg. tk. tervezetében.** *Dr. Kobler Ferencz* előadása, *Dr. Schwarz Gusztáv* felszólalásával.

190. **A bizonyitási teher-ről.** *Dr. Pap József* előadása.

22. kötet.

191. **A biztositási magánvállalatokról szóló tervezetről** folytatott vita. Előadó: *Dr. Gold Simon.* A vitában résztvettek: *Beck Hugó, Balog Arnold, Márkus Dezső, Roth Pál, Rózsa Vilmos, Huszár Kálmán, Neumann Ármin, Gold Simon.*

192. **Külföldi hatóságnál előterjesztett magánindítvány belföldi joghatálya.** Irta *Dr. Doleschall Alfréd. Dr. Edvi Illés Károly* és *Tolnai Antal* felszólalásával.

193. **A büntetés kimérése criminalpolitikai szempontból.** I. *Dr. Baumgarten Izidor* előadása.

194. **A magyar szerződési jog az Árpádok korában.** Irta *Dr. Illés József.*

195. **A magyar szerződési jog az Árpádok korában.** *Harmos Gábor* felszólalása *Dr. Illés József* előadásához.

23. kötet.

196. **Tervezet a Btk. módositásáról.** Irta *Dr. Reichard Zsigmond.*

197. **Észrevételek Dr. Reichard Zsigmond ur törvénytervezetére.** *Dr. Várady Zsigmond* által.

198. **A büntetés kimérése criminalpolitikai szempontból.** II. *Dr. Baumgarten Izidor* előadása.

199. **A birtok a polg. törvénykönyv tervezetében.** Irta *Dr. Zachár Gyula.*

200. **A feltételes elitélésről.** *Fayer László, Baumgarten Izidor, Gruber Lajos, Doleschall Alfréd, Neuschloss Tivadar*

A füzetek kaphatók Pfeiffer könyvkereskedésében (IV., Kossuth Lajos-uteza).
A Magyar Jogászegylet tagjai a megjelenő füzeteket díjtalanul kapják.
A 12—23. kötetek kaphatók 40 koronáért. A pénz Dr. Vámossy Károly ügyvédhez, az egylet pénztárnokához, küldendő. (V., József-tér 5. sz.)

A kik a füzeteket nem kapnák meg, reklamálhatják Pfeiffer könyvkereskedésében.